

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2023

Nováková Kateřina

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Příručka o vývoji matriční agendy v Čechách, s důrazem na aktuální právní úpravu

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Nováková

Studijní program: Historické vědy – Archivnictví

Studijní obor: B0222A120001

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Nováková

Studium: F20BK0019

Studijní program: B0222A120001 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název bakalářské práce: Příručka o vývoji matriční agendy v Čechách, s důrazem na aktuální právní úpravu.

Název bakalářské práce AJ: Handbook about development of the registry office agenda in Bohemia, with an emphasis on current legislation.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce si klade za cíl vytvořit příručku, která matriční agendu přiblíží veřejnosti, a zároveň i pomůcku pro začínající matrikářky a matrikáře, stejně jako pro laické genealogy. Úvod mapuje historii a vývoj, od nejstarších matrik po současnost, včetně jazyka a písma zápisů a jeho proměn. Důraz je kladen na období po roce 1949. Hlavní část popisuje celý systém vedení matrik a úkony potřebné k zápisu do matričních knih, vydávání matričních dokladů, dodatečné zápisy do matrik narození, manželství a úmrtí. Postupy jsou uváděny v souladu s aktuální právní úpravou, zákonem 301/2000 Sb., a dalších doplňujících zákonů.

Dvojití občanství v českém právu, František Emmert, Praha 2014.

Historie svateb od nejstarších dob po současnost, Eva Jančíková, Praha 2012.

Naše příjmení, Dobrava Moldanová, Praha 2004.

Váš rodokmen krok za krokem, Lenka Peremská, Brno 2013.

Základy Genealogie. Soubor přednášek pro laické genealogy, Boleslav Lutonský, Praha 1999.

Zadávací pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martina Bolom Kotari, Ph.D.

Oponent: Mgr. Markéta Burešová

Datum zadání závěrečné práce: 21.12.2021

Poděkování

Děkuji tímto Mgr. Martině Bolom Kotari, Ph.D., za vedení mé práce a cenné rady v průběhu jejího zpracování. Ráda bych také poděkovala kolegyním, které mě od počátku provádí prací na matričním úřadě, a vždy se na ně mohu obrátit. Poděkování patří i mé rodině, která mě ve všem podporuje.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 30.06.2023

Kateřina Nováková

Anotace

NOVÁKOVÁ, Kateřina, Příručka o vývoji matriční agendy v Čechách, s důrazem na aktuální právní úpravu, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023, 75 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce si klade za cíl vytvořit příručku, která matriční agendu přiblíží veřejnosti, a zároveň i pomůcku pro začínající matrikářky a matrikáře, stejně jako pro laické genealogy. Úvod mapuje historii a vývoj, od nejstarších matrik po současnost, včetně jazyka a písma zápisů a jeho proměn. Důraz je kladen na období po roce 1949. Hlavní část popisuje celý systém vedení matrik a úkony potřebné k zápisu do matričních knih, vydávání matričních dokladů, dodatečné zápisy do matrik narození, manželství a úmrtí.

Postupy jsou uváděny v souladu s aktuální právní úpravou, zákonem 301/2000 Sb., a dalších doplňujících zákonů.

Klíčová slova

matrika, státní správa, genealogie, matriční úřad, matriční událost.

Annotation

NOVÁKOVÁ, Kateřina, Handbook about development of the registry office agenda in Bohemia, with an emphasis on current legislation, Philosophical Faculty University of Hradec Králové, 2023, 75 pp., Bachelor Thesis.

The goal of this Bachelor thesis is to create a manual which can approximate registry office agenda to public and to create a guide for future registrars. The introduction describes the history and evolution from the oldest records and the writing and languages used in them. The main part describes the whole system of management of records and acts required for an entry in a registry book, issuance of registration documents and additional entries in the registry of birth, marriage and death. The processes are listed in conformity with current legislation,

Act no. 301/2000 Sb., and other supplementary laws.

Keywords

registry office, state administration, genealogy, registry event.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Historie	12
2.1 Počátky.....	14
2.2 Tridentský koncil	15
2.3 Období po reforemě Josefa II. do roku 1949	15
2.4 Převedení matrik do správy státu.....	17
3. Jméno a příjmení	22
3.1 Historie užívání jména a příjmení	22
3.2 Jméno	23
3.3 Příjmení.....	24
3.4 Změna jména a příjmení	26
4. Aktuální úprava úseku matriční agendy.....	30
4.1 Ministerstvo vnitra.....	31
4.2 Matriční úřady	31
4.3 Matrikář.....	33
4.4 Matriční doklady.....	34
4.5 Matriční kniha.....	35
4.6 Dodatečné úkony s matričním zápisem.....	37
4.7 Sbírka listin.....	38
4.8 Oznamovací povinnost.....	39
4.9 Druhopisy matričních dokladů, doslovné výpisy a poplatky	40
5. Narození	46
5.1 Určení a popření rodičovství.....	49
5.2 Změna pohlaví	50
5.3 Osvojení.....	51
6. Manželství	53
6.1 Civilní sňatek	55
6.2 Církevní sňatek	57
6.3 Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství.....	58
6.4 Neplatné a zdánlivé manželství.....	59
7. Úmrtí	61
8. Registrované partnerství	63

9. Zapis matričních událostí cizinců v České republice a státních občanů České republiky na území cizího státu	66
9.1 Zvláštní matrika	67
9.2 Výměna matrik.....	68
9.3 Vídeňská úmluva.....	70
10. Závěr	71
Seznam pramenů.....	73
Seznam literatury.....	74
Webové stránky.....	75

1. Úvod

Téma matrik jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala, protože mě zaujalo už na střední škole, při výuce předmětu Veřejná správa. Později jsem se matrikám začala věnovat soukromě, při vytváření vlastního rodokmenu, a následně i profesně. V úvodní části práce, jsem vycházela zejména z odborné literatury, jedná se především o dvě díla genealoga Kristoslava Řičaře, a příručku historika Josefa Peterky. V hlavní části práce jsem použila převážně znění aktuálních zákonů. Nápomocné mi také byly pracovní zkušenosti. Od roku 2017 pracuji na Úřadě městské části Praha 5, odbor matrik a státního občanství, konkrétně na matrice narození. Na území Prahy 5 sídlí Fakultní nemocnice v Motole, kde se v průběhu roku narodí zhruba 3000 dětí. Práce na matričním úřadě mě zaujala tím, jak je každý případ individuální, a je nutné podle toho k tomu přistupovat.

Bakalářská práce je rozčleněna do osmi kapitol. První část je věnována historii a vývoji matrik, od počátku jejich vedení do roku 1950, kdy bylo jejich vedení přeneseno do správy státu. Na konci této kapitoly jsou ukázky zápisu úmrtí, které mají názorně ilustrovat, jak se měnily zápisy v průběhu let. Využity byly prameny ze SOA Praha, SOA Třeboň, AMP Prahy, a ze svazku, který je dosud uložen na ÚMČ Praha 5. Matriku úmrtí jsem vybrala proto, že má nejkratší lhůtu pro veřejné nahlédnutí, a je tak možné ukázat i zápis z období po roce 1949. Hlavní část práce se zaměřuje na aktuální právní úpravu, a postupy při zápisu matričních událostí. V závěru práce zmiňuju novelu matričního zákona, která bude probíhat v několika etapách.

Cílem práce, je představit matriční činnost veřejnosti, kterou je dnes často považovaná za nadbytečnou a zbytečně komplikovanou. Ilustrovat matriční činnost genealogům a lidem, zabývajícím se tvorbou rodokmenů, kteří znají především historické vedení matrik. Dále by práce měla posloužit začínajícím matrikářům, jako učební pomůcka při přípravách na zkoušku odborné způsobilosti, vykonávané

před krajským úřadem. Využít ji poté mohou i při začátcích svého působení na matričních úřadech, a v průběhu získávání profesních zkušeností.

Matriky úzce souvisí s genealogií, pomocnou vědou historickou, která se zabývá příbuzenskými vztahy, a z nich vyplývajícími důsledky. Pro rodopisce jsou matriky základním pramenem bádání. Název pochází z řeckého slova *génos* = rod, od něhož je odvozen i český pojem rodopis. Samotná genealogie pak spolupracuje i s dalšími pomocnými vědami, jako je heraldika a sfragistika, a s dějinami obecně.

V dřívějších dobách bylo toto studium významné hlavně pro šlechtické rody a jejich členy, kteří potřebovali doložit příbuzenské vztahy a vazby. I proto byla často do rodokmenů vkládána výhodná falza. Mezi významné české genealogy patřili například Bohuslav Balbín¹, František Palacký² a Jan Hulakovský³. K ucelování vědy došlo v průběhu 20. století, stále se však jednalo převážně o šlechtickou genealogii, ke které se později přidala i genealogie měšťanů v Praze, Brně a dalších větších městech.

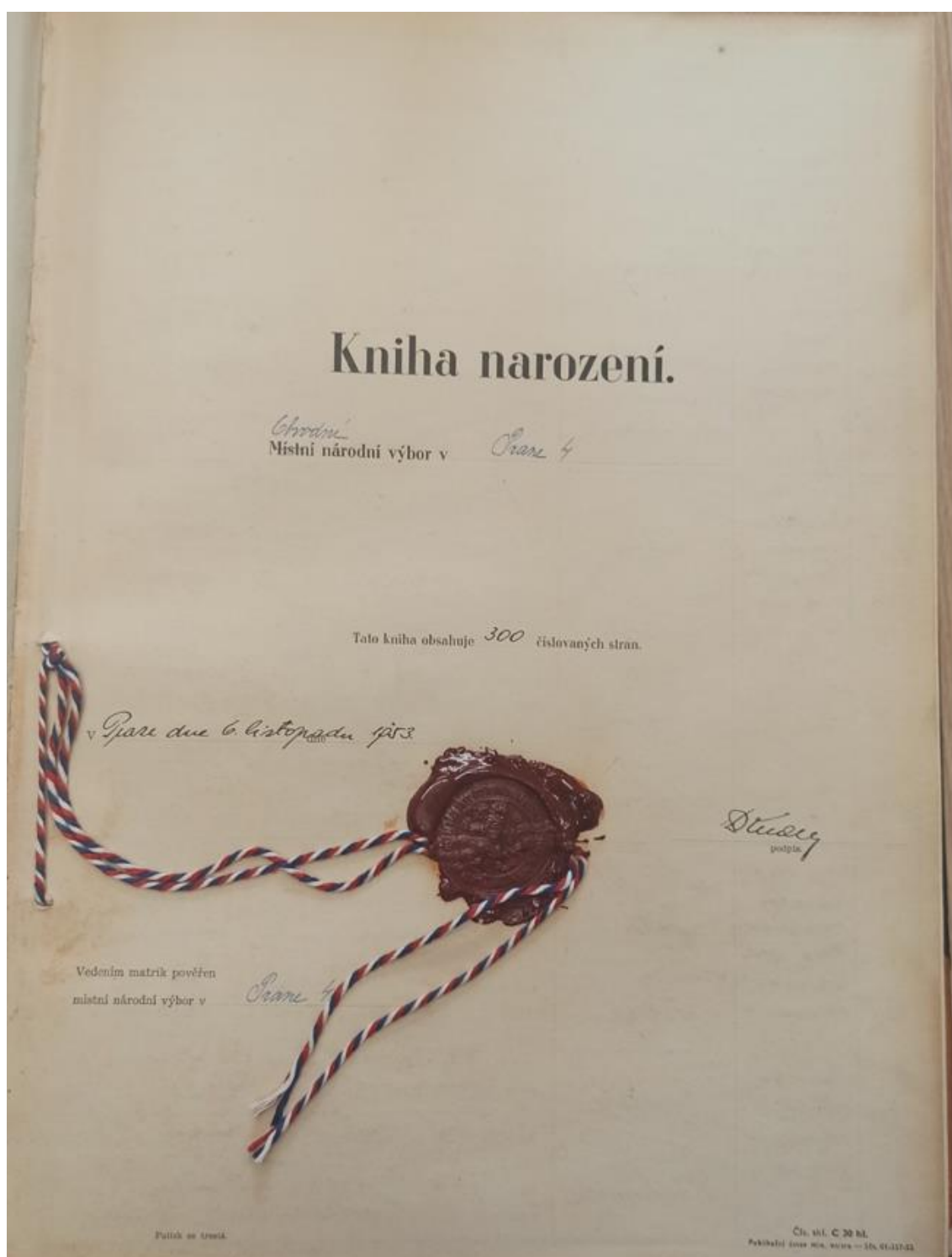
Mezi hlavní využívané prameny, patří především diplomatické písemnosti a městské knihy, obzvlášť v období před systematickou evidencí obyvatel. Od 16. století jsou primárními prameny právě matriky, ze kterých je postupně možné čerpat stále více informací.

Dnes je genealogie oblíbená i mezi laickou veřejností. Lidé se zajímají o to, kdo byli jejich předci, odkud pocházeli, a jaký život žili. V rodinném pátrání jsou nápomocné badatelské archivů, a digitálně zpřístupněné matriky a archiválie. Svoji činnost zpravidla začínají šetřením na matričních úřadech. Práce se starými matrikami je tak často podmíněná alespoň základní znalostí cizího jazyka, především latiny a němčiny. Nesnáze mohou nastat i s neznalostí paleografie.

¹ Bohuslav Balbín (1621-1688) historik, pedagog a spisovatel.

² František Palacký (1798-1876) historik, politik a spisovatel.

³ Jan Hulakovský (1804-1877) spisovatel.

Obr. 1: Úvodní strana matriky narození z 50. let 20. století

Zdroj: Kniha narození svazek číslo 4, dosud uložena na matričním úřadě Městské části Praha 5.

2. Historie

Matrika je jednou z nejstarších evidencí obyvatel. První matriky na českém území byly vedeny ještě před konáním Tridentského koncilu, šlo ovšem o dobrovolnou činnost farností, a povinnost jejich vedení zavedl až zmíněný koncil. K upevnění činnosti přispěla třicetiletá válka, po níž došlo k pevnější organizaci vrchnostenských a městských kancelářů.

Podle statistiky z konce 19. století, bylo v českých zemích před rokem 1563, vedeno 22 matrik. O sto let později to bylo již více než 1200 matrik. Do roku 1945 bylo na území Čech a Moravy nad 54 000 svazků matrik.⁴

Důležitým tématem u matrik je používaný jazyk a písmo. V počátcích byl jazyk čistě na volbě faráře, který na dané faře působil. Zpravidla české fary užívaly češtinu, německé fary němčinu, a zároveň oba typy užívaly i latinu. Mnohé zápisy jsou psány v kombinaci těchto dvou nebo tří jazyků, například latinsky bývaly psány obecné pojmy.⁵ Setkat se na našem území lze i s matrikami psanými v italštině nebo polštině. Povinnost vést matriky v latině zavedla v roce 1770 Marie Terezie. V patentu Josefa II. z roku 1784 již není o jazyce nic uvedeno, a proto jsou následně matriky v Čechách opět ve velké míře vedeny v češtině. Oproti tomu na Moravě byly vedeny pouze v němčině, a k jejich postupnému počesťování docházelo až v druhé polovině 19. století.

Vývojem prošel také matriční zápis, který v počátcích obsahoval pouze strohé údaje, v průběhu let pak docházelo k rozšíření zápisů, vzhledem k potřebám společnosti.

Pro genealogy má největší vypovídající hodnotu zápis sňatku, do kterého se uváděly údaje o snoubencích, jejich rodičích a prarodičích, tedy hned dvou větví rodokmenu. Navíc je z uvedeného věku snoubenců snazší zjistit jejich přibližné datum narození.

⁴ Kristoslav ŘIČAŘ, *Občanská genealogie*, Praha 2000, s. 22.

⁵ Například měsíce v roce.

Naopak nejnižší vypovídající schopnost mají po celou dobu matriky úmrtí. Zpočátku byly zápisy velmi strohé, a například údaj o věku zemřelého, je až do 19. století nutné brát pouze jako orientační.

Nezřídka se lze setkat s tím, že potřebná matrika již neexistuje. Často byly zničeny při požárech nebo povodních. I proto bylo brzy zavedeno doporučení vést jejich opisy, nicméně ne každá fara toto nařízení dodržovala, protože za to nebyly určeny sankce. Opisy měly obsahovat stejné zápisy jako originály, ačkoliv je nutné počítat s variantou, že tomu tak nemuselo být ve všech případech. I přesto měly stejnou informační hodnotu, proto byly bezpečně ukládány, a ani dnes nejsou v archivech badatelům předkládány. K velkému úbytku matrik došlo v období po 2. světové válce. Při odsunu německého obyvatelstva z pohraničí, bývaly matriky ničeny nebo odcizeny.⁶ Židovské matriky byly v průběhu 2. světové války ničeny, a jejich opisy byly po válce prohlášeny za originály.

Při práci se staršími matrikami je také nutné počítat s možností, že badatel narazí na zápis rozpitý, vybledlý nebo neúplný.

Postupem let docházelo k zavádění různých nařízení a doporučení, která měla vést k usnadnění práce těch, kteří matriční knihy vedli, i pro případné pozdější badatele. Bylo jim třeba doporučení používat kvalitní černý inkoust. Při práci se staršími matrikami je nutné počítat s možností, že badatel narazí na zápis rozpitý, vybledlý nebo neúplný. V roce 1792 bylo nařízeno číslování stran živých i mrtvých matrik a svazování jednotlivých listů. Nit byla na přední straně zapečetěna, připojen byl podpis faráře a pověřeného zaměstnance okresního hejtmanství. Cílem bylo zamezit odstraňování, přidávání nebo vyměňování listů. Opravy v zápisech byly původně vedeny všelijak, někdy vedly až k úplnému znemožnění přečtení zápisu. Na konci 18. století tak bylo zavedeno opravování chyb lehkým proškrtnutím.

⁶ Josef PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům*, Praha 2022, s. 46.

2.1 Počátky

Prvopočátky vedení matrik jsou úzce spjaty s katolickou církví. Už od jejího vzniku byly zřízeny křestní matriky, v průběhu 6. století doplněné o knihy manželství, zavedené za vlády východořímského císaře Justiniána I.⁷ K jejich vedení však nebyla vydána právní úprava, která by nařizovala jednotný postup.

Na území dnešní České republiky byl prvním psaným právním spisem, který se mimo jiné věnoval manželskému právu, tzv. Zákon sudnyj ljudem.⁸ Autory pravděpodobně byli věrozvěsti Cyril a Metoděj. Spis vznikl v průběhu 2. poloviny 9. století, na území Velkomoravské říše, a určen byl prostému obyvatelstvu. Mezi zásadnější milník patří vydání Břetislavových dekretů, tento soubor právních předpisů vydal v roce 1039 kníže Břetislav I. Součástí zákoníku byla pravidla, která upravovala podmínky pro uzavření manželství.

K výrazným změnám v jednotném vedení matrik, nedošlo ani v průběhu Lateránského koncilu v roce 1137, zde byla pouze zdůrazněná potřeba vedení matrik pokřtěných, a evidence osob, kterým byly uděleny další svátosti.⁹ Mimo křest se jednalo o biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost nemocných, manželství a kněžství.

Úplně první matriky na našem území byly vedeny v Jáchymově, nejstarší oddací matrika pochází z roku 1531, nejstarší křestní matrika z roku 1546. Činnost vykonávali němečtí luteráni, kteří se inspirovali fungováním matrik právě v Německu. I další české nejstarší matriky zpravidla pochází ze severozápadního území našeho státu.¹⁰

⁷ Václav HENYCH, *Zákon o matrikách s komentářem*, Plzeň 2015, s. 11.

⁸ Karolina ADÁMKOVÁ a kol., *Prameny k dějinám práva v českých zemích*, Plzeň 2004, s. 13.

⁹ K. ŘIČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 22.

¹⁰ J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům*, s. 41.

2.2 Tridentský koncil

Tridentský koncil zasedal mezi lety 1545-1563 v italském městě Trident.¹¹ Cílem tohoto koncilu bylo vyřešit otázku reformace katolické a protestantské církve. Pro matriky bylo zásadní zasedání z roku 1563, při kterém bylo všeobecně nařízeno vedení matrik křtěných a oddaných katolickými faráři. Přesná nařízení a postupy byly přizpůsobeny místním podmínkám. K církevním úkonům byl příslušný farář a jeho pomocníci, a to pouze na území své farnosti, v případě, že chtěl farář takovým úkon vykonat jinde, musel žádat o tzv. delegování.

Vše bylo stvrzeno prováděcím nařízením papeže Pia V. z roku 1566. Přesto k vedení matrik docházelo postupně, a s větším množstvím matrik se na českém území lze setkat až počátkem 17. století. Nejstarší pražská matrika začíná zápisem z roku 1584, spravovala ji fara u sv. Jindřicha.¹² Doporučené postupy, jak měl farář postupovat při zápisu, určil až Římský rituál v roce 1614. Zde bylo také rozhodnuto o vedení matrik zemřelých. Zápisy zemřelých byly nejstručnější, pro faráře bylo nejdůležitější uvést, zda došlo k zaopatření svátostí, a kam byl zemřelý pohřben.

Matriky nesly název *Matrica tripartita*, latinsky *Matrica baptisatorum, kopulatorum et mortuorum*.¹³ Vždy byl veden jeden svazek pro všechny tři typy matričních událostí.

2.3 Období po reforemě Josefa II. do roku 1949

V roce 1780 nastoupil na císařský trůn Josef II., syn Marie Terezie, který navázal na vládu své matky, a zároveň pokračoval v osvícenských reformách. Na základě císařského patentu z let 1781 a 1784, a dvorského dekretu z roku 1787, se matriky staly veřejnými listinami.¹⁴ Do této reformy byla vedena jedna společná

¹¹ Dnešní město Trento v severní Itálii.

¹² J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům*, s. 41.

¹³ Václav RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005, s. 364.

¹⁴ J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům*, s. 42.

kniha pro všechny matriční události, pro každou byl předem vyhrazený počet stran. Nově byly zřizovány matriky zvlášť pro narození, oddávky a úmrtí. Zavedeny byly abecední indexy k zápisům.¹⁵ Do indexů se zapisovalo jméno, příjmení a číslo stránky zápisu. U zápisu narození, mohla být uvedena i jména rodičů. Indexy byly součástí matriční knihy, zapisovány na jejím konci, anebo byly vedeny jako samostatné knihy. V roce 1802 bylo nařízeno vyhotovit jmenné indexy u starších matrik, pro lepší orientaci v nich. Toto nařízení bylo však plněno minimálně.¹⁶

Do roku 1781 spravovala matriky výhradně římskokatolická církev. Po vydání Tolerančního patentu, mohly matriky vést i církve evangelická a luteránská, ovšem výhradně pro své účely. Jako veřejné listiny, byly jejich matriky uznány až v roce 1829. Přesto do roku 1849 vedli matriky pro ně i katolíci. Matriky dalších církví byly zavedeny postupně, jednalo se například o církev pravoslavnou. Příslušníci jiných církví byli vedeni v civilních matrikách, uváděni jako bezvěrci. Mezi lety 1829-1849, a znovu od roku 1866, získaly matriky postavení veřejných dokladů.¹⁷ V roce 1921 byla v Čechách uznána ještě Církev československá, a o rok později i na Moravě.

Samostatně stála židovská církev, ta vedla matriky jen ojedíněle, a vždy v hebrejském jazyce. Povinnost vedení jejich matrik byla nařízena až Tolerančním patentem v roce 1781, a to po vzoru vedení katolických matrik.¹⁸ Katoličtí faráři nad tímto výkonem také prováděli dozor. Od roku 1788 byly jejich matriky vedeny v německém jazyce.

Během 2. světové války nedošlo v Protektorátu Čechy a Morava k výrazným změnám ve vedení matrik. Od roku 1943 byly matriční zápisy prováděny dvojjazyčně, česky a německy. Pro německé státní příslušníky byly vedeny samostatné matriky. V pohraničí byly matriky vedeny podle německých předpisů.

¹⁵ Boleslav LUTONSKÝ a kolektiv, *Základy genealogie 1. díl*, Praha 1999, s. 66.

¹⁶ Kristoslav ŘIČAŘ, *Úvod do genealogie*, Praha 1995, s. 23.

¹⁷ V. RAMEŠ, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, s. 364.

¹⁸ B. LUTONSKÝ a kolektiv, *Základy genealogie 1. díl*, s. 67.

2.4 Převedení matrik do správy státu

Dne 7. prosince 1949 byl vydán zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, který vytýčil obsah a účel matriky, a převedl správu matrik z církví na státní instituce. Cílem bylo zrušit jakékoliv vazby k náboženství, které se nově neuvádělo ani do matričních zápisů. Novou podobu získaly také matriční knihy, formuláře a matriční doklady. Dosavadní církevní matriky se staly majetkem státu, živé matriky byly předány na místní národní výbory. Ty byly příslušné podle toho, kde k matriční události došlo. I přesto si církve mohly nadále vést matriky, avšak už jen výhradně pro svou potřebu. Do 31.12.1958 byly stále vedeny druhopisy matričních knih, od 01.01.1959 bylo nově zavedeno vedení sbírky listin, které slouží jako podklady k provedení matričního zápisu. Pokud dojde ke ztrátě matriční knihy, může ta být obnovena pomocí sbírek listin.

Agenda matrik byla výrazně ovlivňována zákonem o právu rodinném, číslo 265/1949 Sb. Cílem jeho vydání byla právní úprava, která platila pro všechny bez ohledu na postavení ve společnosti nebo pohlaví, a odstranila dosud trvající rozdílnost mezi dětmi manželskými a nemanželskými.

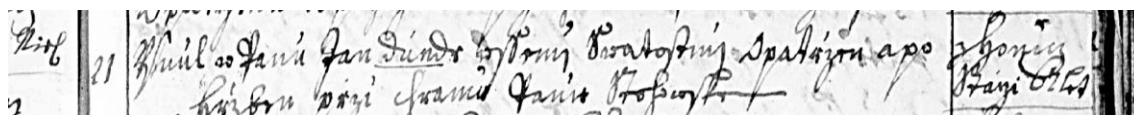
V roce 1950 došlo ke vzniku zvláštní matriky, jejímž úkolem je evidence matričních událostí státních občanů, které se udály v zahraničí. Do té doby byly takové zápisy psány do matrik příslušných podle domovského práva.

V průběhu roku 1956 byly neživé matriky předány do krajských archivů.¹⁹ Tento krok uvítali především badatelé, kteří při své činnosti již nemuseli navštěvovat každou faru zvlášť, ale potřebné matriky jim byly předloženy na jednom místě. Živé matriky jsou dnes uloženy na městských a obecních úřadech, a zpravidla jsou veřejně nepřístupné.

¹⁹ Dnes státní oblastní archivy v Praze, Plzni, Litoměřicích, Třeboni a Hradci Králové, Zemský archiv v Opavě a Moravský zemský archiv v Brně.

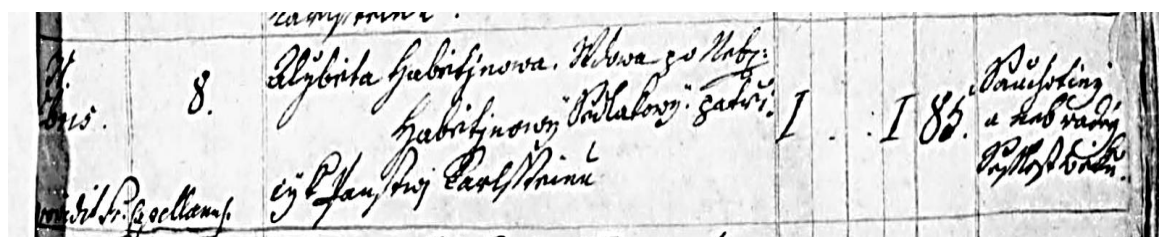
Vývoj zápisu úmrtí

Na sedmi ukázkách je vyobrazen vývoj matričního zápisu v matrice úmrtí. Vliv na zapisované údaje mělo nejen období vzniku zápisu, ale i lokace a důkladnost činnosti faráře.

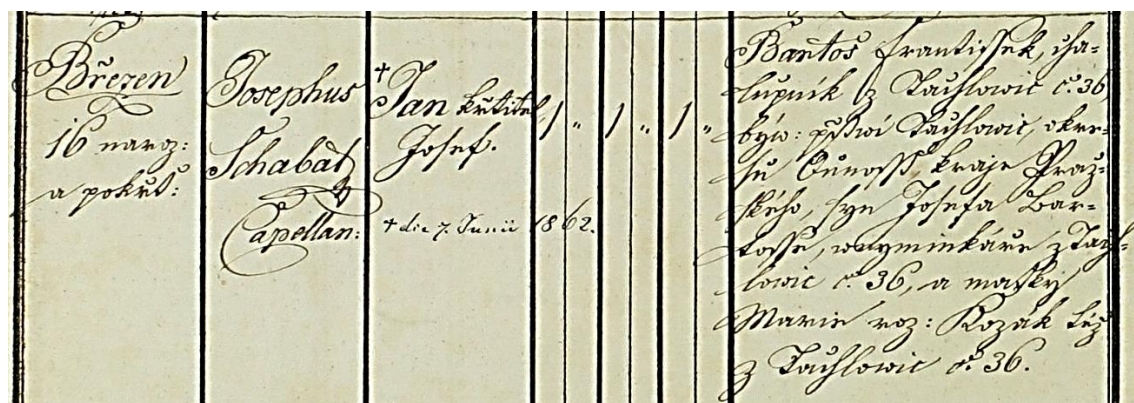
Obr. 2: Zápis úmrtí Jana Dundry v matrice z roku 1734.

Zdroj: Kniha úmrtí signatura Smečno 29, uložena ve Státním oblastním archivu v Praze, název fondu: Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28).

Obr. 3: Zápis úmrtí Alžběty Habětínové v matrice z roku 1787.

Zdroj: Kniha úmrtí signatura Tachlovice 11, uložena ve Státním oblastním archivu v Praze, název fondu: Sbirka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28).

Pořad. číslo	Den, měsíc, rok, hodina, místo úmrtí a příčina smrti	Jméno a příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, pohlaví, stav, povolání, státní občanství a bydliště zemřelého	Jméno a příjmení manžela a jeho příjmení za svobodna	Jméno a příjmení rodičů zemřelého a jejich příjmení za svobodna
1	2	3	4	5
1114	26. 9. 1989 dracáři šesté nář. jeden kávi dení vel omu- sak derčí 3.30hod. Praha 5 - motol nemocnice Zitbrosa plís s resikulozním plícím emphy- semem. Vzhledem chronis- kého plísního průběhu 492	Jméno <u>Marie</u> příjmení <u>Nováková</u> roz. <u>Kriegerová</u> naroz. dne <u>15. dubna 1914</u> rodiště <u>Praha 5 - Smíchov</u> okres <u>Praha 5</u> pohlaví <u>ženská</u> stav <u>vdova</u> povolání <u>dišnice v důchodu</u> státní občanství <u>československé</u> bydliště <u>Praha 5 - Smíchov</u> <u>na Reklance 317/16</u> okres <u>Praha 5</u>	Jméno <u>Václav</u> Příjmení <u>Novák</u> roz. _____	Otec <u>Antonín</u> <u>Krieger</u> roz. _____ Matka <u>Antonie</u> <u>Kriegerová</u> roz. <u>Křišťalová</u>

Záznamy a změny před podpisem Podpisy	Dodatečné záznamy a změny	Místo, datum a způsob pohřbu
6	7	8
Zapsáno podle listu o prohlídce mrtvého, vystaveného dne <u>26. 9. 1989</u> lékařem - ústavem <u>patologické anatomie v</u> <u>Praze 5 - motole</u> <u>MUDr. Marie Šmeková</u> Dne <u>29. září 1989</u> <u>Šmeková</u> matrikář		<u>Praha 5 -</u> <u>motol</u> <u>2. 10. 1989</u> <u>kremace</u>

Obr. 8: Zápis úmrtí Marie Nováková v matrice z roku 1989.

Zdroj: Kniha úmrtí svazek číslo 53, dosud uložena na matričním úřadě Městské části Praha 5.

3. Jméno a příjmení²⁰

3.1 Historie užívání jména a příjmení

V počátcích byla používána tzv. antroponyma, kdy jedinci nosili pouze osobní jména, pod kterým byli všeobecně známí.²¹ Jména užívali zprvu hlavně dospělé osoby, složená jména si mohli vybírat urození lidé, protože honosné jméno byl znak urozenosti, stejně tak větší počet jmen.²² Naopak čím méně byla osoba postavena ve společnosti, tím jednodušší měla i jméno. Osobám křesťanského vyznání bylo přidělováno jméno při křtu, z čehož vychází označení křestní jméno. Užívání pouze jména bylo možné díky nízkému počtu obyvatel, který tak nezpůsobil komplikace v rozlišování osob.

Původ křestních jmen u nás je třeba hledat v obecných označení věcí, a jejich použití při individualizaci jedince, např. názvy zvířat, tělesné a duševní vlastnosti, povolání. Dnes se v České republice užívají jména různých původů. Převážné zastoupení mají jména slovanská, vytvořena ze dvou významových základů, vyjadřující přání nebo vznešené představy, např. Miroslav, Bohumil, Jaromír, Vladimír a jiná.²³ Velké zastoupení mají jména germánského původu, vlivem sousedství s německým obyvatelstvem, které bylo hojně zastoupeno i ve společnosti na českém území. V posledních stoletích stoupá obliba ve jménech neslovanských, která k nám pronikla díky mezinárodním stykům. Jedná se například o jména latinská, hebrejská, řecká, románská a další.

Postupné navyšování počtu obyvatel, a z toho vycházející omezený počet jmen a jeho funkce rozlišování, vedlo od 13. století k zavedení užívání příjmení.²⁴ Vliv na jeho užívání výrazně upravovaly společenské a časové rozdíly, zpočátku se jednalo o výsadu především šlechticů a měšťanů. V rozmezí mezi 14. až 16.

²⁰ § 860-864 občanského zákoníku.

²¹ Henry POHANKA, *Sám proti toku času*, Litvínov 2002, s. 30.

²² K. ŘÍČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 96.

²³ Miloslava KNAPPOVA, *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*, Praha 2017, s. 13.

²⁴ J. PETERKA, *Cesta k rodinným kořenům*, s. 86.

stoletím byla u prostých obyvatel běžnější spíš různá dodatečná označení, taková forma bývá uváděna např. v urbářích.²⁵ Od roku 1780 se ve větších městech stalo příjmení neodlučitelnou součástí osobního jména, a zároveň začalo docházet k jeho dědičnosti v rodinách.²⁶ Příjmení označuje rodovou příslušnost, protože se zpravidla dědí po otci. K celkovému ustálení užívání příjmení v dělnické vrstvě a na venkově, dochází v průběhu 18. století.

Typickým způsobem pro vznik nového příjmení bylo přezdívaní tzv. patronymika²⁷, kdy příjmení vzniklo odvozením křestního jména otce, dále pak odvození od povolání, původu nebo vlastností. Stejně jako u jmen, byla i příjmení ovlivněna migrací polského a německého obyvatelstva. Postupně byla tato příjmení počesťována, např. Schwarz – Švarc. Naopak pak vlivem historických událostí, mnozí čeští obyvatelé dobrovolně podstoupili germanizaci svého dosavadního příjmení.

Možnost změny příjmení byla na českém území prvně uzákoněna už v roce 1826 z Dekretu dvorské kanceláře.²⁸ Nahradila ho osnova z roku 1936, umožňující změnu příjmení, které je hanlivé, komické, nebo nedostatečně znějící česko-slovensky.²⁹

3.2 Jméno³⁰

Jméno dostane každý nově narozený občan České republiky neprodleně po narození, a jedná se čistě o volbu jeho rodičů. Vybrané jméno musí existovat a být povoleno pro státní občany České republiky. Matrikáři si tuto skutečnost mohou ověřit například v publikaci *Jak se bude vaše dítě jmenovat*, od jazykovědkyně Miloslavy Knappové. Publikace je pravidelně aktualizována, nyní obsahuje přes

²⁵ Miloslava KNAPPOVÁ, *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, Liberec 2002, s. 6.

²⁶ K. ŘIČAŘ, *Občanská genealogie*, s. 22.

²⁷ Dnes užíváno jako otčestvo v Rusku nebo v Bulharsku.

²⁸ M. KNAPPOVÁ, *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, s. 177.

²⁹ Tamtéž, s. 177.

³⁰ § 61 matričního zákona.

17 000 jmen českých i cizích. Pokud vybrané jméno není v publikaci uvedeno, musí rodiče požádat Ústav pro jazyk český o znalecký posudek, na jeho základě je dítěti jméno zapsáno.³¹ Mezi další omezení patří, že muž nesmí užívat ženské jméno, a žena nesmí užívat mužské jméno. Osoba nesmí užívat stejné jméno, jaké užívá jeho žijící sourozenec. Jméno dále nesmí být hanlivé, zdrobnělé nebo domácké. Zákon o matrikách povoluje občanům užívat až dvě jména, a tento počet je taxativně vymezen.³²

Práva a povinnosti ve jménu jména a příjmení upravuje Občanský zákoník.

Uvedené se nevztahuje na cizí státní příslušníky, narozené na území České republiky. U takových osob není omezen výběr jména ani jejich počet.

Fyzická osoba, který dosud užívala jen jedno jméno, může před jakýmkoli matričním úřadem prohlásit volbu užívání druhého jména. Toto prohlášení je osvobozeno od správního poplatku. I u druhého jména platí výše uvedená nařízení a omezení při výběru. Osoba je povinna obě svá jména užívat v úředním styku, proto takové prohlášení lze učinit pouze jedno a nelze jej vzít zpět.³³ U nezletilého dítěte staršího 15 let, provádí toto prohlášení jeho zákonní zástupci, dítě k prohlášení připojí svůj souhlas.

3.3 Příjmení³⁴

Každá fyzická osoba je povinna užívat příjmení, které má na svém rodném listě nebo dokladu totožnosti.

Jako rodné se rozumí příjmení, které je uvedeno v matričním zápisu narození³⁵, osoba o něj nepřichází vstupem do manželství.

³¹ V případě, že rodiče nedoloží znalecký posudek do 30 dnů od narození dítěte, nebo se nerozhodnou pro výběr jiného jména, je o tomto vyrozuměn soud.

³² Výjimkou je státní občan České republiky, který se narodil na území cizího státu.

³³ Jedinou možností je klasická změna jména ve správním řízení.

³⁴ § 68 matričního zákona.

³⁵ Změna rodného příjmení je možná při osvojení, změně pohlaví nebo při určení otcovství.

Standardní je užívání jednoho příjmení, v průběhu života pak mohou nastat situace, kdy občan začne užívat dvě příjmení:³⁶

- Při uzavření manželství prohlásil, že ke svému dosavadnímu příjmení připojí příjmení druhého snoubence
- Při uzavření manželství prohlásil, že bude užívat příjmení druhého snoubence, který dosud užíval dvě příjmení
- Při osvojení
- Pokud je získal po rodičích, kteří je užívají
- Pokud mu byla změna na dvojí příjmení povolena během správního řízení

U dítěte je příjmení dáno podle nastalé situace. Dítě narozené v manželství, získá takové příjmení, na kterém se dohodli rodiče při uzavření manželství.³⁷ Dítě narozené nesezdaným rodičům, užívá takové příjmení, na kterém se rodiče dohodli při sepsání určení otcovství.³⁸ Dítě, jehož otec není znám, užívá takové příjmení, které užívala matka v době jeho narození. Osvojené dítě získá příjmení osvojitelů, pokud je starší 15 let, musí k této změně dát svůj souhlas.³⁹

Příjmení žen je tvořeno v souladu s pravidly českého pravopisu, obvyklým přidáním koncovky -ová nebo -á.⁴⁰ U neutrálních jmen, jako je např. Dolejší, Krejčí., nemusí dojít k přidání koncovky, a jedná se pak spíš o rodinnou zvyklost, zda bude žena užívat příjmení Dolejší nebo Dolejšová.

Aktuální právní úprava umožňuje ženám užívat příjmení v nepřechýlené podobě, na základě jejich žádosti, která je osvobozena od správního poplatku, a lze ji podat pouze jednou.⁴¹ Až do 31.12.2021 bylo nutné splňovat jednu z podmínek, za které žena mohla požádat o příjmení v nepřechýlené podobě. Od toho je dnes již

³⁶ § 70 odst. 1 matričního zákona.

³⁷ Příjmení může mít celá rodina stejné, muž nebo žena si připojí příjmení druhého snoubence, nebo si muž a žena můžou ponechat svá dosavadní příjmení.

³⁸ Není povinností, aby sourozenci užívali stejné příjmení jen po jednom z rodičů.

³⁹ Pokud později dojde ke zrušení osvojení, bude dítě nadále užívat takové příjmení, které měl před osvojením.

⁴⁰ § 69 matričního zákona.

⁴¹ Případná změna probíhá klasicky ve správním řízení.

upuštěno, a stačí tak podat žádost na kterémkoli matričním a zastupitelském úřadě. U nezletilé starší 15 let, provádí toto prohlášení její zákonní zástupci, nezletilá k prohlášení připojí svůj souhlas.

O změně je proveden zápis do příslušné matriční knihy, buď do oddílu „Záznamy a opravy před podpisem“, nebo do oddílu „Dodatečné záznamy a opravy“, podle toho, zda je žádáno při zápisu narození, nebo během života ženy.

3.4 Změna jména a příjmení⁴²

Jméno, případně jména, a příjmení, které fyzická osoba užívá, lze na základě její žádosti změnit, případně na základě jejího zákonného zástupce. Změnu je možné povolit státnímu občanu České republiky, v některých případech i zde žijícímu cizinci. Jedná o situaci, kdy tu má cizinec povolený trvalý pobyt, nebo je mu udělen azyl nebo doplňková ochrana. Cizincům s jinou formou pobytu, není příslušné měnit jméno nebo příjmení.

Žádost o povolení změny jména nebo příjmení obsahuje:⁴³

- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození, případně datum a místo uzavření manželství, partnerství žadatele
- Rodné číslo
- Místo trvalého pobytu žadatele, popřípadě nezletilého dítěte
- Jméno, popřípadě jména, nebo příjmení, které si žadatel zvolil
- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození manžela, popřípadě nezletilých dětí, vztahuje-li se změna jména, nebo příjmení i na tyto fyzické osoby
- Údaj o státním občanství žadatele, nebo nezletilého dítěte
- Odůvodnění

⁴² § 72 matričního zákona.

⁴³ § 75 matričního zákona.

K žádosti o povolení změny jména, nebo příjmení musí být přiložen:⁴⁴

- Rodný, popřípadě oddací, list žadatele, nebo nezletilého dítěte, popřípadě doklad o uzavřeném partnerství
- Jde-li o osoby rozvedené, pravomocný rozsudek o rozvodu manželství
- Jde-li o osoby, jejichž partnerství zaniklo, úředně ověřený výpis z knihy registrovaného partnerství o tom, že partnerství bylo zrušeno rozhodnutím soudu, anebo úmrtní list zemřelého partnera
- Jde-li o osoby ovdovělé, úmrtní list manžela nebo manželky
- Doklad o místě trvalého pobytu na území České republiky
- Doklad o státním občanství
- Souhlas fyzické osoby starší 15 let, jde-li o změnu jejího jména, popřípadě jmen a příjmení

Žádost o změnu jména nebo příjmení je podávána k příslušnému matričnímu úřadu, podle trvalého pobytu žadatele. Pokud žadatel nemá na území České republiky trvalý pobyt, je k podání jeho žádosti příslušný úřad, kde měl naposledy hlášený trvalý pobyt. Pokud ani takový pobyt nikdy neměl, přijme jeho žádost Úřad městské části Praha 1.

Rozhodnutí o změně jména nebo příjmení vydána v cizím státě, jsou na území České republiky uznána, pokud měla dotyčná osoba na území cizího státu povolený trvalý pobyt, a pokud to umožňuje mezinárodní smlouva s daným státem. Takovou smlouvou je momentálně pouze Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství z roku 1995.

Pravomocná rozhodnutí cizího státu ve věci změny příjmení občana, který měl na území daného státu povolený trvalý pobyt, a ke kterým došlo během manželství s cizincem, jsou v České republice platná bez dalšího dokládání. Pokud osoba trvalý pobyt na území daného státu neměla, je takové rozhodnutí uznáno až po potvrzení platnosti Ministerstvem vnitra České republiky.

⁴⁴ § 76 matričního zákona.

Změna jména

Ke změně jména není třeba, aby fyzická osoba dokládala zvláštní důvod, který ji k tomu vede. Změna jména tak není povolena jen za podmínek, které jsou předem dány zákonem. Změna se nepovolí v případě, že osoba ženského pohlaví žádá o změnu na příjmení mužské a naopak, pokud osoba žádá o změnu na jméno, které neexistuje, jméno zkomolené, zdobné, domácké, nebo jméno, které již užívá žijící sourozenec společných rodičů.

Pokud má matrikář pochybnosti o pravopisné podobě jména, případně jestli se vůbec jedná o existující jméno, může žadatele vyzvat, aby pravost doložil posudkem vydaný znalcem. Na rozdíl od cizinců, kteří se na území České republiky narodí, a kterým rodiče mohou zvolit jakékoliv jméno, pokud cizinec s trvalým pobytem žádá o změnu příjmení, může i jeho matrikářka vyzvat k doložení znaleckého posudku.

Změnu jména nevylučuje ani užívání dvou jmen. Žadatel v žádosti uvede, zda se jedná o změnu jednoho ze jmen nebo obou jmen. Zažádat se dá i o změnu pořadí dosavadně užívaných jmen. V takovém případě se vybere jeden správný poplatek, ať už se změní příjmení jedno nebo obě.

V případě změny jména u nezletilého dítěte, musí s touto změnou souhlasit oba jeho rodiče, případně může souhlas nahradit soudní rozhodnutí.

Změna příjmení

Změna příjmení je fyzické osobě povolena buď z důvodu, který je předem stanovený zákonem o matrikách, a sice pokud se jedná o příjmení hanlivé nebo směšné. Případně v situacích, které nejsou předem stanoveny, a které jsou na posouzení matrikáře, takové situace zákon o matrikách označuje jako důvod pro změnu příjmení. Nejčastěji jsou tímto případem rodinné důvody, kdy se na určité osobě dopustil jeden nebo oba z rodičů špatného chování.

Odůvodnění žádosti a doložení skutečností, které jsou v ní uvedeny, jsou bezpodmínečnou součástí žádosti o změnu příjmení. Na změnu příjmení ovšem není právní nárok, záleží tak na matrikáři, jestli uzná žadatelovi důvody za

dostatečně závažné. Jako takové se považují případy problému pravopisu nebo výslovnosti, a společenské komplikace vzniklé z jeho užívání.

Za trvání manželství je žádost o změnu příjmení povolena, pokud se změnou souhlasí oba manželé, protože pokud užívají stejné příjmení, vztahuje se změna příjmení na oba manžele a jejich nezletilé děti. Pokud manželé užívají každý jiné příjmení, a změna tak probíhá pouze u jednoho z nich, musí přesto mít souhlas druhého manžela, a to ať se to vztahuje na jejich nezletilé děti nebo ne.

Stejně jako u jména, i v případě změny příjmení u nezletilého dítěte, musí s touto změnou souhlasit oba jeho rodiče, případně může souhlas nahradit soudní rozhodnutí.

4. Aktuální úprava úseku matriční agendy

Hlavním zákonem, který aktuálně upravuje agendu matrik, je zákon číslo 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen matriční zákon). Tento zákon nabyl účinnost 01.07.2001, a nahradil do té doby platný zákon číslo 268/1949 Sb. Zavedeny byly nové matriční knihy a doklady, a došlo v nich k omezení některých dříve uváděných údajů.

Od 01.06.2006 došlo k uzákonění vedení matrik pomocí výpočetní techniky.⁴⁵ Dochází tak ke dvojí evidenci, údaje jsou i nadále zapisovány ručně do matrik, a zároveň pomocí matričního programu elektronicky. Oba typy zápisů musí obsahovat stejné údaje.⁴⁶

Matriční zákon upravuje k němu vydaná vyhláška číslo 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen matriční vyhláška). Součástí matriční vyhlášky je příloha číslo 2, v té jsou uvedeny vzory matričních tiskopisů.⁴⁷

Při výkonu matriční agendy je postupováno v souladu i s mnoho dalšími zákony, těmi nejdůležitějšími jsou:

zákon číslo 500/2004 Sb., správní řád

zákon číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník)

zákon číslo 269/2021 Sb., o občanských průkazech

zákon číslo 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky

zákon číslo 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

zákon číslo 11/2009 Sb., o základních registrech

⁴⁵ § 6 odst. 2 a 3 matričního zákona.

⁴⁶ V případě že se údaje v matrice a matričním programu neshodují, považují se za důvěryhodné údaje zapsané ručně v matrice.

⁴⁷ § 2 matriční vyhlášky.

4.1 Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra je nejdůležitějším orgánem státní správy. Jeho hlavní úlohou je metodika, příprava návrhů nových zákonů, vyhlášek a směrnic, které se týkají agendy matrik, jména a příjmení.⁴⁸

Další náplní činnosti Ministerstva vnitra je kontrola přenesené působnosti agendy matrik u orgánů, které matriční agendu vykonávají. Jedná se o krajské úřady, úřady s rozšířenou působností a matriční úřady. Kontrola probíhá pravidelně po třech letech, pokud nenastanou důvody k tomu, aby došlo dříve k mimořádné kontrole.

Ministerstvo vnitra vykonává funkci odvolacího a dozorčího orgánu nad rozhodnutími vydané krajskými úřady.

4.2 Matriční úřady⁴⁹

Matričním úřadem je takovým úřad, který je pověřen výkonem matriční agendy. Funkci matričního úřadu mohou vykonávat obecní úřady, v hlavním městě Praze úřady městských částí,⁵⁰ úřady městysů, městské úřady, a úřady městských obvodů nebo částí v územně členěných statutárních městech.

Jako matriční úřady, a výkonem matriční agendy, jsou pověřeny i 4 vojenské újezdní úřady, které působí na území vojenských újezdů. Jejich správní obvod určuje Ministerstvo vnitra:⁵¹

⁴⁸ § 96 matričního zákona.

⁴⁹ § 3 matričního zákona.

⁵⁰ Aktuálně 22 úřadů pro 57 městských částí.

⁵¹ Do 31.12.2015 byl součástí matriční agendy i dnes již zrušený vojenský újezd Brdy, viz zákon číslo 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy.

1. Boletice – okres Český Krumlov
2. Březina – okres Vyškov
3. Hradiště – okres Karlovy Vary
4. Libava – okres Olomouc

Hlavním úkolem matričních úřadů je plnění činnosti spojené s uzavíráním manželství, vstupem do partnerství, narození a úmrtí, vedení matričních knih, vydávání matričních dokladů, vedení sbírek listin, rozhodují o povolení změny jména a příjmení, přijímání prohlášení v záležitostech jména a příjmení a mnoho dalších doplňkových činností nejen ve spojení s výkonem matriční agendy.⁵²

Úřady s rozšířenou působností⁵³

Úřady s rozšířenou působností jsou pověřeny kontrolovat výkon matriční agendy u všech matričních úřadů, které se nachází na území jejich správního obvodu. Kontrola musí proběhnout minimálně jednou za rok a z jejího závěru je vystavena zpráva, v té se kontrolovaný úřad zpravidla dozví výtky a doporučení ke své činnosti.

Dalším úkonem je ověřování podpisů matrikářů, kteří vykonávají matriční agendu na úřadě v jejich správním obvodu. Tento krok nastává při potřebě vyššího ověření pro použití matričního dokladu v zahraničí, a jedná se o mezikrok, po kterém následují další úkony.⁵⁴

Úřady s rozšířenou působností vedou sbírky listin, pravidelně je aktualizují a vydávají potvrzení o údajích v nich obsažených.

Krajské úřady⁵⁵

Jedná se o magistráty v Praze, Plzni, Brně a Ostravě. Stejně jako úřady s rozšířenou působností, vykonávají minimálně jednou ročně kontrolu nad

⁵² Jedná se především o spolupráci s agendou státního občanství, ověřování a evidence obyvatel.

⁵³ § 4 matričního zákona.

⁵⁴ Tento krok je společný pro ověření Apostille i superlegalizaci.

⁵⁵ § 4a matričního zákona.

výkonem matriční agendy, provádějí mezistupeň vyššího ověření, a vedou sbírky listin vedených do 31.12.1958.

U krajských úřadů probíhají zkoušky zaměstnanců úřadů, spadajících do jejich správního obvodu, kteří se chtějí stát matrikáři.

Krajské úřady jsou odvolacím orgánem proti rozhodnutím matričních úřadů, obvykle se jedná o zamítavá rozhodnutí ve věci změny jména nebo příjmení, ale i pokud má někdo pochybnosti v postupu vydání matričního dokladu. Nad vydáváním rozhodnutí krajských úřadů má kontrolu Ministerstvo vnitra.

Zastupitelské úřady

Na výkonu matriční agendy se v určité míře podílejí i zastupitelské úřady v cizině. Při své činnosti musí postupovat nejen podle právního řádu České republiky, ale i cizozemského státu.

Mezi hlavní náplň jejich činnosti patří⁵⁶:

- Uzavírání manželství na území zastupitelského úřadu
- Přijímání žádostí o vydání duplikátu matričního dokladu, zápis do zvláštní matriky, povolení změny a příjmení a vydání vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství

4.3 Matrikář⁵⁷

Funkci matrikáře může vykonávat každá osoba, která je státním občanem České republiky, zaměstnancem obce nebo městské části, a která úspěšně vykonala odbornou zkoušku u krajského úřadu.

Odborná zkouška je členěna na dvě úrovně. Nižší je zkouška odborné způsobilosti, která probíhá před krajským úřadem, a skládá se z písemné a ústní

⁵⁶ Ve výjimečné situaci lze na zastupitelském úřadě učinit i prohlášení o určení otcovství. V poslední době se s tímto dalo setkat za pandemie Covid-19.

⁵⁷ § 9 matričního zákona.

části. Tato zkouška je dostačující pouze k výkonu matriční agendy. Po jejím absolvování matrikář získá úřední razítko a musí podepsat list podpisových vzorů, který slouží k větší důvěryhodnosti údajů.⁵⁸

Rozsáhlejší je pak zkouška zvláštní odborné způsobilosti. Jejím cílem je prověřit znalosti, které jsou nutné k výkonu matriční agendy, státního občanství a změny jména a příjmení. Zkouška probíhá před odbornou komisí jmenovanou Ministerstvem vnitra, a skládá se z obecné a zvláštní části, přičemž každá část probíhá v písemné i ústní formě. Obecná část má pro všechny zájemce stejný obsah, a týká se správního řádu. Zvláštní část se odvíjí podle výkonu konkrétní činnosti.

Matrikář má postavení úřední osoby, a je povinen dodržovat mlčenlivost.

4.4 Matriční doklady

Matriční doklad je veřejná listina vydaná v českém jazyce.

Od 01.01.2015 jsou matriční doklady přísně zúčtovatelnými tiskopisy s ochrannými prvky proti padělání,⁵⁹ a nemají časově omezenou platnost. Tiskne je výhradně Tiskárna Ministerstva vnitra.

Ke čtyřem typům matričních knih, jsou vydávány čtyři druhy matričních dokladů:

- Matrika narození – rodný list označen písmenem R
- Matrika manželství – oddací list označen písmenem O
- Matrika registrovaného partnerství – doklad o partnerství označen písmenem P
- Matrika úmrtí – úmrtní list označen písmeny ÚL

⁵⁸ List podpisových vzorů využívají zaměstnanci krajských úřadů.

⁵⁹ Speciální papír s chemickou ochranou a vodoznakem.

Každý tiskopis je v dolní části označen písmenem a šestimístnou číslicí.⁶⁰ Po vyčerpání všech možností šestimístné číslice, je k počátečnímu písmenu postupně přidáváno další písmeno abecedy.⁶¹

4.5 Matriční kniha⁶²

Do matričních knih se zapisují matriční události, kterými jsou narození, úmrtí, manželství a registrované partnerství. Dále matriční skutečnosti, jako je například rozvod manželství, prohlášení manželství za neplatné, údaje o osvojení, změna jméno nebo příjmení, určení nebo popření otcovství a jiné.⁶³ K zápisu do matriční knihy je výhradně pověřen matrikář a nesmí je vykonávat jiný zaměstnanec úřadu.

Pro čtyři typy matričních událostí jsou vedeny čtyři typy matričních knih, které jsou od sebe barevně rozlišené:

- Kniha narození – zelená
- Kniha úmrtí – černá
- Kniha manželství – červená
- Kniha registrovaného partnerství – modrá

Na obalu matriční knihy je předem uveden její druh, který je už v tiskárně do desek vyražen zlatým písmem. Další údaje jsou uvedeny na štítku, který je na knihu nalepen na úřadě, jedná se o:

- Název matričního úřadu, název obce, města nebo městské části a obvodu, případně vojenského újezdu
- Pořadové číslo svazku
- Počáteční a konečné datum zápisu do knihy.

⁶⁰ § 2a odst. 1 matriční vyhlášky.

⁶¹ Po označení R 000000 následuje označení RA 000000 apod.

⁶² § 3 matriční vyhlášky.

⁶³ § 5 odst. 1 matričního zákona.

Matriční kniha je tvořena z předem svázaných tiskopisů, které určuje matriční vyhláška. K identifikaci matriční knihy dochází po vyplnění úvodního listu.

Matriční knihy se dále dělí na živé a mrtvé matriky. Mrtvé matriky jsou ty, do kterých lze volně nahlížet, protože od posledního zápisu uběhla zákonem stanovená lhůta.⁶⁴

- Kniha narození – 100 let
- Kniha manželství a registrovaného partnerství – 75 let
- Kniha úmrtí – 30 let

Živé matriky jsou neveřejné, a nahlížet do nich mohou pouze osoby, kterým to umožňuje matriční zákon.

Každý svazek matriční knihy obsahuje:

- Úvodní list – obsahuje název matričního úřadu,
- List podpisových vzorů – uvedena jsou jména matrikářů, kteří do konkrétního svazku zapisují, a jejich podpisy, kterými matriční zápisy uzavírají. Tyto podpisy musí být ověřeny pověřeným zaměstnancem krajského úřadu.
- Matriční listy – knihy se tisknou ve dvou verzích, a to se 100, 200 nebo s maximálně 300 listy, které musí být předem očíslovány.
- Listy abecedního jmenného rejstříku nebo indexu – rejstřík je umístěn na konci matriční knihy, a slouží k lepší orientaci v matričních zápisech dané knihy. Osoby jsou v nich vedeny podle příjmení a dělí se zvlášť na muže a ženy.⁶⁵

Zápis se do knihy provádí rukopisně, za pomoci pera s dokumentárním inkoustem,⁶⁶ a výhradně v místnosti úřadu. Událost musí být zapsána nejpozději do

⁶⁴ § 23 odst.1 matričního zákona.

⁶⁵ § 16 matriční vyhlášky.

⁶⁶ Fotostabilní inkoust, který je odolný světelnému záření a vlhkosti.

30 dnů od obdržení podkladů nebo od ústního oznámení. Povinností úřadu je mít uloženy matriční knihy po určenou dobu, zabezpečit jejich ochranu před zničením nebo poškozením, a ochránit údaje v nich zapsané. Po uplynutí úložní lhůty, jsou matriky předány příslušnému oblastnímu archivu.

4.6 Dodatečné úkony s matričním zápisem

Dodatečný záznam⁶⁷

Dodatečný záznam se provádí do oddílu „Dodatečné záznamy a opravy“ u konkrétního zápisu, ke kterému náleží. Zpravidla se jedná o zápis matriční události nebo změny jména a příjmení. Uvedeny zde mohou být i opravy údajů, jejichž chybné zapsání bylo zjištěno až po uzavření zápisu. Pokud je oddíl dodatečného záznamu zaplněn, musí být k zápisu vlepen nový list papíru, a ověřen úředním razítkem.

Dodatečný zápis⁶⁸

Jako dodatečný zápis je považován takový zápis, který bylo možné zapsat až po delší časové prodlevě, a nachází se za posledním matričním zápisem v daném roce. Zpravidla se jedná zápis nálezů tělesných nebo kosterních pozůstatků.

Oprava zápisu⁶⁹

V případě zjištění nesrovnalostí v matričním zápise, musí dojít k jeho opravě z moci úřední. Veškeré opravy chybných nebo nesprávných údajů musí být podloženy úředními listinami. Takový údaj se v matričním zápise podtečkuje, je zakázáno chybný údaj bělítkovat, začernovat nebo škrtnat.⁷⁰ Pokud došlo k chybě

⁶⁷ § 49 matričního zákona.

⁶⁸ § 48 matričního zákona.

⁶⁹ § 50 matričního zákona.

⁷⁰ Výjimkou je chybný údaj ve jmenném rejstříku nebo u pořadového čísla zápisu, kdy je povoleno údaj škrtnout, a ve správné podobě napsat vedle.

nejen v matričním zápisu, ale i ve vydaném matričním dokladu, musí být vydán nový a opravený matriční doklad.

Zrušení matričního zápisu⁷¹

K takovému úkonu dochází, když dojde k zápisu matriční události do nesprávné matriční knihy. Častým případem je nález kosterních pozůstatků, u kterých je až s delší časovou prodlevou zjištěno více konkrétních informací. Stejně tomu tak je u nalezených dětí, které se buď narodily jinde než byly později nalezeny, a nebo k zápisu jejich narození už došlo v jiné matriční knize.

Zrušení zápisu probíhá jeho přeškrtnutím tak, aby i nadále zůstal čitelný, a v oddíle „Dodatečné záznamy a opravy“ se zapíše informace o zrušení matričního zápisu a odůvodnění.

Vynechání listu⁷²

V případě vynechání jednoho nebo více listů v matriční knize, jsou tyto prázdné listy přeškrtnuty, a doplněny doložkou „omylem vynecháno“. K doložce matrikář přidá svůj podpis.

4.7 Sbírka listin⁷³

Matriční úřady vedou sbírky listin od 01.01.1959, kdy plně nahradily druhopisy matričních knih. I před tímto datem se vedly sbírky listin, nyní jsou společně s druhopisy matričních knih uchovávány u úřadů s rozšířenou působností nebo krajských úřadů.

Sbírku listin tvoří podklady potřebné k matričnímu zápisu. Matriční úřad uchovává sbírku listin k zápisům, které vykonal za celý kalendářní rok. Nejpozději

⁷¹ § 7 matriční vyhlášky.

⁷² § 6 matriční vyhlášky.

⁷³ § 8 matričního zákona.

do konce února následujícího roku musí matriční úřad předat sbírky listin za uplynulý rok úřadu s rozšířenou působností nebo krajskému úřadu.⁷⁴ Sbírký listin jsou archivovány v pevných a označených deskách. Archivované sbírky musí být dostupné, pokud je nutné do nich později nahlédnout. Na základě žádosti úředníka, vystaví příslušný zaměstnanec archivu fotokopii pro úřední potřebu, kterou předá k dalšími využití.

Povinností archiváře je i aktualizovat sbírky listin. Dodatečné záznamy, opravy nebo změny do sbírek listin zasílá matriční úřad jednou měsíčně. Další činností je vydávání potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin. Potvrzení je vydáno na základě žádosti fyzické osoby, které se zápis týká, členům její rodiny, zplnomocněncům a státním orgánům pro úřední potřebu. Stejně povinnosti jsou i u sbírek listin vedených do 31.12.1958.

4.8 Oznamovací povinnost⁷⁵

Při výkonu matriční agendy plní matriční úřad řadu oznamovacích povinností, vždy podle konkrétního úkonu, mezi ty hlavní patří:

- Český statistický úřad – hlášení probíhá pomocí stanovených formulářů. Vyplněné formuláře posílá matriční úřad vždy nejpozději 5. kalendářního dne následujícího měsíce.
- Evidence obyvatel – týká se zápisu matričních událostí státní občanů České republiky. Oznamovací povinnost je vykonávána zápisem do agendového informačního systému prostřednictvím formuláře CzechPOINT. Zápis je nutné provést do 3 pracovních dnů.
- Cizinecká policie – týká se zápisu matričních událostí cizinců. Matriční doklady jsou doručovány pomocí datové schránky. Oznamovací povinnost je nutné provést do 3 pracovních dnů.

⁷⁴ § 2 matriční vyhlášky.

⁷⁵ § 40 a 41 matriční vyhlášky.

- Česká správa sociálního zabezpečení – tato oznamovací povinnost spadá pouze pod matriku úmrtí, protože díky ní úřady informují o úmrtí státních občanů České republiky, kteří jsou starší 15 let. Úmrtí listy jsou zasílány v opisu. Oznamovací povinnost je nutné provést do 2 týdnů od zápisu do matriky.
- Soudy – tato oznamovací povinnost také spadá pouze pod matriku úmrtí. Příslušnému soudu⁷⁶ je zaslán opis úmrtního listu, na základě kterého dojde k zahájení dědického řízení.

4.9 Druhopisy matričních dokladů, doslovné výpisy a poplatky

Druhopisy matriční dokladů

K vydání druhopisu dojde v případě ztráty prvopisu, případně při potřebě dokládání matričního dokladu. Jako druhopis je označován takový matriční doklad, k jehož vydání došlo po vydání prvopisu, a má stejnou právní hodnotu. O jeho vydání lze požádat u příslušného matričního úřadu, v jehož matrice je zápis zapsán.

O druhopis matričního dokladu může požádat:

- Fyzická osoba, které se zápis týká
- Členům její rodiny
- Zmocněnci
- Pro úřední potřebu

Druhopisy jsou vydávány na aktuálně platných tiskopisech, a i údaje v něm musí být v aktuální podobě.⁷⁷

Vícejazyčné standardní formuláře

Na základě nařízení 2016/1191, lze od 16.02.2019 vydat k matričnímu dokladu i tzv. vícejazyčný standardní formulář, který plně nahrazuje úřední překlad,

⁷⁶ Soud je vázán s posledním trvalým pobytem zemřelého.

⁷⁷ Jedná se především o názvy měst a obcí, které již nemusí existovat. Jejich původní název může být zapsán do poznámky matričního dokladu.

a který ruší povinnost vyššího ověření. Jedná se o překlad daného matričního dokladu, který bude použit ve státu Evropské unie. Pro vydání formuláře je třeba vyplnit žádost, na základě které matrikář vystaví formulář. Ten je následně sešit s matričním dokladem, sešití se přelepí a opatří otiskem malého úředního razítka z obou stran tak, aby část otisku byl na formuláři a část na přelepu. Vydání vícejazyčného standardního formuláře je osvobozeno od správního poplatku.

Jediné, co brání vydání vícejazyčného standardního formuláře, je vypsání poznámka na matričním dokladu. Text v poznámce je uveden v případě dodatečného záznamu. Takový text neumí matriční program přeložit, a osoba si musí doklad nechat klasicky přeložit soudním překladatelem.

Druhopisy matričních knih

V období od 01.01.1950 do 31.12.1958 bylo zákonem zavedeno dvojí vedení matričních zápisů. Fakticky tak byly zápisy stejného obsahu prováděny do dvou knih, přičemž jen jedna byla fyzicky uložena na matričním úřadě. Druhá kniha byla vedena jen jako záložní.

Od 01.01.1959 bylo dvojí vedení matrik zrušeno, místo toho se vedou sbírky listin, jako podklady k matričnímu zápisu. Sbírkové listiny mohou být využity v případě, kdy dojde ke zničení nebo ztrátě matriční knihy, a musí dojít k obnovení v ní uvedených zápisů.

Doslovné výpisy

Doslovné výpisy se pořizují pomocí fotokopie matričního zápisu. Kopíruje se jak původní zápis, tak veškeré dodatečné záznamy. Doslovný výpis matrikář opatří doložkou, ta má obvykle formu razítka s příslušnými kolonkami. Důležité je uvést, z jaké matriční knihy byl zápis pořízen, její číselné označení, strana a číslo zápisu. Dále matrikář uvede své jméno a příjmení, podpis, datum pořízení výpisu a otisk malého úředního razítka.

Doslovný výpis má hodnotu veřejné listiny, a požádat o něj můžou stejné osoby, jako je tomu u druhopisu matričního dokladu:⁷⁸

- Fyzická osoba, které se zápis týká
- Členům její rodiny
- Zmocněnci
- Pro úřední potřebu

V případě plné moci, musí být podpis zmocnitele úředně ověřen, nestačí doložit čestné prohlášení.

Potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize

O potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize, žádá osoba, která tyto údaje potřebuje pro uplatnění nároků v cizině. Nejčastěji se jedná o nároky ve spojitosti s rodičovstvím nebo dědickým řízením.

Potvrzení obsahuje tyto údaje:

- Označení matričního úřadu, který potvrzení vydal, a číslo jednací
- Údaj o tom, komu bylo potvrzení vydáno
- Důvod vydání potvrzení – druh, datum a místo matriční události
- Jméno a příjmení osoby, jíž se matriční událost týká
- Potvrzovaná skutečnost uvedená v matriční knize
- Místo a datum vyhotovení
- Jméno, případně jména a příjmení matrikáře, jeho podpis a otisk úředního razítka matričního úřadu

Potvrzení o údajích zapsaných ve sbírce listin

O potvrzení o údajích vedených ve sbírce listin, mohou zažádat stejné subjekty, které jsou oprávněny k nahlížení do sbírek listin, jedná se o:

Potvrzení o údajích uvedených ve sbírce listin obsahuje:

⁷⁸ § 25 odst. 7 matričního zákona.

- Označení úřadu, který potvrzení vydal, a číslo jednací
- Údaj o tom, komu bylo potvrzení vydáno
- Důvod vydání potvrzení
- Druh, datum a místo matriční události
- Jméno a příjmení osoby, jíž se matriční událost týká
- Potvrzovanou skutečnost uvedenou ve sbírce listin
- Místo a datum vyhotovení
- Jméno, případně jména a příjmení matrikáře nebo matrikáře úřadu s rozšířenou působností, který plní úkoly pro matriční úřady, které jsou zařazeny do jeho správního obvodu, nebo matrikáře krajského úřadu, který plní úkoly pro úřady s rozšířenou působností, které jsou zařazeny do jeho správního obvodu, jeho podpis a otisk úředního razítka

Nejčastějším důvodem, proč osoby žádají o potvrzení o údajích zapsaných ve sbírce listin, je zjištění přesného času jejich narození.

V případě šetření ze sbírek listin, se správní poplatek ukládá i v případě, že je jeho výsledek negativní.

Správní poplatky

Správní poplatky na úseku matriční agendy, jsou upravovány zákonem číslo 634/2004 Sb., o správních poplatcích, který nabyl účinnost dne 16.01.2005. Poplatky jsou splatné při podání žádostí, případně nejpozději před provedením požadovaného úkonu. Pokud tak poplatník neučiní, je úřadem vyzván k doplnění ve lhůtě 15 dnů.

Poplatek je výhradně placen v českých korunách, vyjma zastupitelských úřadů.

Každý úkon je jinak finančně ohodnocen, a některé jsou od správního poplatku úplně osvobozeny. Jedná se například o prvopis matričního dokladu nebo určení otcovství k nenarozenému i narozenému dítěti.

Pro snazší přehlednost je přiložená tabulka:

Úkon	Správní poplatek
Druhopis matričního dokladu	100 Kč za jeden doklad
Ověření podpisu matrikáře	100 Kč
Legalizace veřejné listiny pro užití v cizině – Apostila	300 Kč
Doslovný výpis	20 Kč za první stránku a 5 Kč za každou další započatou
Potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize	50 Kč za každou započatou stránku
Potvrzení o údajích zapsaných ve sbírce listin	50 Kč za každou započatou stránku
Nahlédnutí do matriční knihy na konkrétní zápis	50 Kč
Vyhledávání v matričních knihách, sbírkách listin nebo v druhopisech matričních knih vedených do 31.12.1958	200 Kč za každou započatou hodinu
Uzavření manželství mezi snoubenci, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky	3000 Kč
Uzavření manželství mezi snoubenci, z nichž pouze jeden má trvalý pobyt na území České republiky	2000 Kč
Povolení k uzavření manželství mimo stanovenou dobu nebo mimo určenou místnost	1000 Kč
Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství v cizině nebo s cizincem	500 Kč
Vysvědčení o právní způsobilosti ke vstupu do registrovaného partnerství v cizině nebo s cizincem	500 Kč

Změna příjmení hanlivého, výstředního, směšného, zkomoleného, cizojazyčného nebo dřívějšího	100 Kč
Změna jména	1000 Kč
Změna příjmení	1000 Kč

Vydání druhopisu matričního dokladu a doslovného výpisu z matriční knihy, je od správního poplatku osvobozeno pro:

- Úřední potřebu státních orgánů
- Úřední potřebu orgánů územních samosprávných celků pro výkon přenesené působnosti
- Orgány církví ve vztahu k matričním knihám, které vedly do konce roku 1949
- Účely dědického řízení prováděného notářem
- Plnění zákonem stanovených oznamovacích povinností a povinností plynoucích z výměny matrik

5. Narození⁷⁹

Příslušným úřadem k zápisu narození je úřad, v jehož správním obvodu se dítě narodilo nebo bylo nalezeno. Základním podkladem je písemné hlášení o narození, vystavené zdravotnickým zařízením, ve kterém byl porod ukončen.⁸⁰ Hlášení o narození je tiskopis určený Českým statistickým úřadem, který musí být matričnímu úřadu doručen do 3 dnů od narození dítěte. Pokud nebyl porod ukončen ve zdravotnickém zařízení, učiní oznámení o narození lékař, který jako první poskytl zdravotní služby.

Doklady, které je nutné předložit pro zápis narození dítěte, se liší podle osobního stavu matky.

Dítě narozené za trvání manželství:⁸¹

- Oddací list
- Souhlasné prohlášení rodičů o jménu nebo jménech dítěte⁸²
- Další doklady, které jsou potřebné ke zjištění údajů, nevyplyvající z oddacího listu

Dítě bez uvedení otce:⁸³

- Rodný list
- Prohlášení o jménu nebo jménech dítěte
- Rozsudek o rozvodu s nabytím právní moci, v případě že je matka rozvedená
- Úmrtní list manžela, v případě že je matka ovdovělá

⁷⁹ § 14 matričního zákona.

⁸⁰ § 15 odst. 1 matričního zákona.

⁸¹ § 16 odst. 1 matričního zákona.

⁸² Pokud se rodiče dítěte nedohodnou o jeho jménu do 30 dnů od narození, oznámí matriční úřad o tomto soud. Ten následně o jménu dítěte rozhodne a o svém rozhodnutí obeznámí matriční úřad.

⁸³ § 16 odst. 2 matričního zákona.

- Doklady, které jsou potřebné ke zjištění dalších údajů⁸⁴

Dítě, k němuž bylo určeno otcovství:⁸⁵

- Rodné listy rodičů
- Souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství
- Souhlasné prohlášení rodičů o jménu nebo jménech dítěte

Dítě narozené mimo zdravotnické zařízení:⁸⁶

- Doklad totožnosti oznamovatele
- Hlášení o ústním oznámení sepsané u matričního úřadu
- Oddací list nebo souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství
- Souhlasné prohlášení rodičů o jménu nebo jménech dítěte
- Těhotenský průkaz
- Zpráva pediatra, který u dítěte provedl první prohlídku

Údaje zapisované do knihy narození:⁸⁷

- Jméno nebo jména a příjmení dítěte
- Místo narození dítěte
- Pohlaví dítěte
- Den, měsíc a rok narození dítěte
- Rodné číslo dítěte
- Jméno nebo jména a příjmení, nebo rodná příjmení, data a místa narození, rodná čísla, trvalý pobyt a státní občanství rodičů
- Datum a podpis matrikáře

Údaje uvedené v rodném listě:⁸⁸

- Jméno nebo jména a příjmení dítěte

⁸⁴ Obvykle se jedná o potvrzení stavu matky cizinky.

⁸⁵ § 16 odst. 3 matričního zákona.

⁸⁶ § 16 odst. 4 matričního zákona.

⁸⁷ § 14 odst. 1 matričního zákona.

⁸⁸ § 29 matričního zákona.

- Místo narození dítěte
- Den, měsíc a rok narození dítěte
- Rodné číslo dítěte
- Jméno nebo jména a příjmení, nebo rodná příjmení, data a místa narození a rodná čísla rodičů
- Datum vystavení rodného listu
- Datum, jméno, popřípadě jména, příjmení a podpis matrikáře, označení matričního úřadu a otisk razítka matričního úřadu, který doklad vydává

Prvopis rodného listu je vydán jednomu z rodičů, a je osvobozen od správního poplatku, kterému podléhají až jeho druhopisy.

U vícečetných porodů jsou děti zapsány v časovém pořadí jejich narození. Do oddílu „Záznamy a opravy před podpisem“ matrikář uvedené, pod jakým pořadovým číslem je v knize zapsán sourozenec nebo sourozenci.⁸⁹

Jako mrtvě narozené je považováno dítě, u něhož po porodu nedošlo k projevu známky života, a zapsáno je pouze do matriční knihy narození. Dítěti mohou rodiče vybrat jméno, ale není to povinností. Pokud k volbě nedojde, bude kolonka jména proškrtnuta v matrice i na rodném listě.⁹⁰ Informace o mrtvě narozeném dítěti se uvede do oddílu „Záznamy a opravy před podpisem“ v matriční knize, a do poznámky rodného listu.⁹¹

V případě domácího porodu, je podkladem ústní oznámení o narození. Ohlašovatelem může být rodič dítěte, nebo jiná fyzická osoba, která se o narození dítěte dozvěděla. K hlášení musí dojít do 3 dnů od doby, kdy je matka schopná ohlášky, nebo kdy se fyzická osoba o narození dozvěděla

⁸⁹ § 18 matriční vyhlášky.

⁹⁰ O neurčení jména, v tomto případě, úřad soud neobeznámí.

⁹¹ § 19 matriční vyhlášky.

5.1 Určení a popření rodičovství⁹²

Jako matka je vždy považována žena, která dítě porodila.

Za otce dítěte je považován muž, kterému svědčí jedna z domněnek otcovství. Ty jsou řazeny stupňovitě, a vždy je třeba brát na zřetel, že první domněnka má přednost před druhou, a ta zase před třetí. Problematice určení rodičovství se věnuje občanský zákoník.

První domněnka otcovství považuje za otce manžela matky. Tato domněnka se uplatní i v případě, že se dítě narodilo do 300 dnů od nabytí právní moci rozvodu manželství, případně úmrtí manžela.⁹³ Jedná se o tzv. ochranu lhůtu, které lze předejít pouze novým sňatkem matky dítěte. V době ochranné lhůty matka nemůže určit otcovství s jiným mužem.

Po narození dítěte, je do matriky narození zapsán bývalý manžel jako matriční otec, ten musí souhlasit i se jménem dítěte. Po vydání prvopisu, může jeden z rodičů podat žádost k příslušnému soudu, který rozsudkem rozhodne o popření otcovství.

Snazší forma popření otcovství je tzv. trojdohoda, kterou lze také učinit až po narození dítěte.⁹⁴ U soudu jsou společně matka dítěte, matriční otec a biologický otec. Matriční otec prohlásí, že není otcem dítěte, biologický otec prohlásí, že je otcem dítěte, a matka s těmito tvrzení musí souhlasit.

Za otce dítěte je považován i muž, který dal souhlas k umělému oplodnění ženy. Tato skutečnost je využívána jen ve výjimečných případech, protože rodiče nemají povinnost sdělovat, že jejich dítě bylo počato umělým oplodněním. Výjimečným případem je v této záležitosti úmrtí matky neprodleně po porodu, kdy jediný doklad muže k dítěti je právě dokumentace z kliniky umělého oplodnění. U

⁹² § 776-793 občanského zákoníku.

⁹³ ⁹³ V případě, že ještě neuběhlo 300 dnů od nabytí právní moci rozsudku o rozvodu, nebo 300 dnů od nabytí zemřelého manžela matky dítěte, a matka uzavřela nový sňatek, je jako otec považován její nynější manžel.

⁹⁴ § 777 občanského zákoníku.

rodičů, kteří počali dítě umělým oplodněním, není vyloučena možnost určení otcovství na úřadě nebo soudu.

Druhá domněnka otcovství náleží muži, který určil s matkou dítěte souhlasné prohlášení o svém otcovství.⁹⁵

Otcovství se určuje před matričním úřadem, soudem⁹⁶ nebo zastupitelským úřadem České republiky v cizině, a to pouze jednou a nelze jej vzít zpět. V případě, že rodiče určí otcovství na více místech, dopouští se tímto krokem přestupku, a po takovém zjištění, jsou veškeré podněty předány příslušnému oddělení přestupků.

Třetí domněnka otcovství je na základě soudního rozhodnutí, a to jak z podnětu matky, tak z podnětu muže, který se domnívá o svém otcovství.

5.2 Změna pohlaví⁹⁷

Na začátku či v průběhu léčby změny pohlaví obvykle dochází ke změně jména a příjmení dotyčné osoby. Změna jména nebo příjmení u transsexuální osoby je osvobozena od správního poplatku.⁹⁸ Tuto problematiku upravuje § 72, odst. 5 zákona č. 301/2000 Sb., podle kterého si osoby vybírají z tzv. neutrálních nebo obourodých jmen. Seznam těchto jmen je uveden v publikaci *Jak se bude vaše dítě jmenovat* od jazykovědkyně Miloslavy Knappové.

V průběhu léčby zpravidla dochází i k přechodné obourodé volbě příjmení. V českém jazyce se za takové považují přídavná jména měkká, končící na -í, např. .Krejčí, Kočí, Dolejší. Příjmení ve formě přídavných jmen přivlastňovacích, končící na -ů, např. Petřů, Pavlů. Nebo příjmení naznačující příslušnost k rodině, např. Novotných.⁹⁹

⁹⁵ § 779 až 782 občanského zákoníku.

⁹⁶ Výlučně před soudem může určit otcovství nezletilý rodič dítěte, v přítomnosti svého zákonného zástupce.

⁹⁷ § 17a matričního zákona.

⁹⁸ M. KNAPPOVÁ, *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*, s. 94.

⁹⁹ Tamtéž, s. 93.

Po ukončení léčby změny pohlaví je poskytovatelem zdravotních služeb vystaveno potvrzení.¹⁰⁰ Toto potvrzení je následně předloženo matričnímu úřadu, příslušnému k zápisu dodatečného záznamu, datem změny pohlaví je bráno datum uvedené na vydaném potvrzení. Prvním krokem je přidělení nového rodného čísla. V případě, že se změna pohlaví týká osoby narozené před rokem 2010, žádá se o přidělení příslušné oddělení Ministerstva vnitra. V případě mladší osoby, přidělí nové rodné číslo matrikář z moci úřední. Pokud osoba, která podstoupila změnu pohlaví, byla před léčbou v manželském svazku nebo v partnerství, pak tento stav zaniká.

Po těchto krocích se vydá nový rodný list, následně je nutné požádat o nový občanský průkaz, případně o cestovní doklad a změnu jména a příjmení.

5.3 Osvojení¹⁰¹

Problematicku osvojení upravuje občanský zákoník, který ho definuje jako přijetí cizí osoby za vlastní, a umožňuje dva typy osvojení, zrušitelné a nezrušitelné. Každé osvojení je prvotně uvedeno jako zrušitelné, stav nezrušitelného osvojení nastává automaticky po 3 letech. Dříve je možné stav změnit pouze na základě rozhodnutí soudu. V obou případech jsou osvojitelé zapsáni do matriky narození a rodného listu namísto biologických rodičů.¹⁰²

O osvojení obeznámí příslušný úřad soud, který v rámci oznamovací povinnosti zašle rozsudek. Po obdržení podkladů je osvojenci přiděleno nové rodné číslo,¹⁰³ změněno příjmení a případně i jméno. Do oddílu „Záznamy a opravy po

¹⁰⁰ Vzor potvrzení je stanoven v příloze vyhlášky matričního zákona.

¹⁰¹ § 794-854 občanského zákoníku.

¹⁰² V případě zrušení osvojení jsou navraceny původní rodinné vazby.

¹⁰³ Pro osvojence narozené po roce 2010, generují nové rodné číslo matrikáři. Pro osvojence narozené před rokem 2010, je třeba podat žádost na Ministerstvo vnitra, které přidělí nové rodné číslo.

podpisu“ je zapsán dodatečný záznam. Po osvojení mohou do sbírky listin nahlédnout pouze osvojitelé, a po dovršení věku dvanácti let i osvojenec.¹⁰⁴

K osvojení může dojít i jedním osvojitelem, obvykle se jedná o manžela nebo manželku biologického rodiče.¹⁰⁵ Rodič, který bude v matrice nahrazen, musí s tímto úkonem souhlasit, nebo jeho souhlas může nahradit povolení soudu.

Aktuální právní úprava umožňuje i osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. Jedinou výjimkou je povinný souhlas osvojence s osvojením, a také v tomto případě nedochází ke změně rodného čísla a automatické změně příjmení.

¹⁰⁴ Výjimečně může dojít k soudnímu rozhodnutí o utajení osvojení. V takovém případě může do sbírky listin osvojenec nahlédnout až po dovršení zletilosti.

¹⁰⁵ Aktuální právní úprava neumožňuje osvojení registrovaným partnerům, ani pokud jde o partnera biologického rodiče.

6. Manželství

Manželství je definováno jako „Trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“¹⁰⁶

Příslušný k zápisu manželství je úřad, v jehož správním obvodu došlo k uzavření manželství. V České republice je možné uzavřít civilní nebo církevní sňatek. Pokud došlo k uzavření civilního sňatku, lze následně uzavřít i sňatek církevní bez právních následků. Naopak pokud byl uzavřen církevní sňatek, nelze poté uzavřít ještě sňatek civilní.

Před uzavřením sňatku musí snoubenci navštívit matriční úřad v jehož obvodu chtějí sňatek uzavřít, a zde vyplnit dotazník k uzavření manželství.¹⁰⁷ Doklady, které musí snoubenec předložit k uzavření manželství, se liší pro občany České republiky a pro cizince. Přičemž občan České republiky nemusí dokazovat takové údaje, které si matrikář může ověřit v systému evidenci obyvatel.

Snoubenec je státním občanem České republiky:¹⁰⁸

- Rodný list
- Doklad o státním občanství – občanský průkaz, cestovní pas, osvědčení o státním občanství, listina o nabytí nebo udělení státního občanství České republiky¹⁰⁹
- Výpis ze systému evidence obyvatel o trvalém pobytu a osobním stavu
- Rozsudek o rozvodu nebo úmrtí list manžela

Snoubenec je cizím státním příslušníkem:¹¹⁰

- Doklad totožnosti

¹⁰⁶ § 655 občanského zákoníku.

¹⁰⁷ Tiskopis stanovený matriční vyhláškou, který není zúčtovatelný.

¹⁰⁸ § 33 matričního zákona.

¹⁰⁹ Osvědčení nebo listina nesmí být vydaný déle než 1 rok.

¹¹⁰ § 35 matričního zákona.

- Rodný list
- Doklad o státním občanství
- Doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství, pokud domovský stát takový doklad vydává
- Potvrzení o trvalém pobytu a osobním stavu, které nesmí být starší než 6 měsíců, pokud domovský stát takové potvrzení vydává
- Rozsudek o rozvodu nebo úmrtní list manžela
- Potvrzení k oprávnění pobytu na území České republiky, které vydá Policie České republiky, a které ke dni uzavření sňatku nebude starší 7 dnů

Doklady předkládané cizinci musí být přeloženy do českého jazyka soudním překladatelem, případně ještě ověřeny vyšším ověřením.

Občanský zákoník vymezuje osoby, mezi kterými nelze uzavřít sňatek, jedná se o předky, potomky a sourozence.¹¹¹ Zároveň stanovuje, že sňatek lze obvykle uzavřít po dovršení 18 let. V opodstatněných důvodech může soud vydat povolení k uzavření sňatku osobě starší 16 let. Oba snoubenci musí být plně svéprávní a uzavření manželství nesmí bránit dosud trvajícím manželským svazek nebo registrované partnerství.

Údaje zapisované do knihy manželství:¹¹²

- Jména, příjmení, případně rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, rodná čísla, osobní stav a státní občanství muže a ženy, kteří uzavřeli manželství
- Den, měsíc, rok a místo uzavření manželství
- Jména, příjmení, případně rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození rodičů novomanželů
- Dohoda novomanželů o příjmení a o příjmení jejich dětí
- Jména, příjmení a rodná čísla svědků

¹¹¹ Stejně podmínky jsou i u osvojených dětí.

¹¹² § 20 odst. 1 matričního zákona.

- Datum zápisu a podpis matrikáře

Údaje uvedené v oddacím listě:¹¹³

- Den, měsíc, rok a místo uzavření manželství
- Jména, příjmení, případně rodný příjmení manželů a jejich rodná čísla
- Den, měsíc, rok a místo narození manželů
- Osobní stav manželů
- Jména, příjmení, případně rodná příjmení rodičů manželů
- Dohoda manželů a příjmení a o příjmení jejich dětí¹¹⁴
- Datum, jméno, popřípadě jména, příjmení a podpis matrikáře, označení matričního úřadu a otisk razítka matričního úřadu, který doklad vydává

Sňatek může občan České republiky uzavřít také v cizině před zastupitelským úřadem České republiky, který je k tomu oprávněn zvláštním předpisem. Snoubenci k tomu musí předložit vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství.

V případě přímého ohrožení života snoubenců, může prohlášení o uzavření manželství přijmout kapitán lodi plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice nebo velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí. K zápisu do matriky je příslušný Úřad městské části Praha 1.¹¹⁵

6.1 Civilní sňatek

Jako civilní sňatek je považován takový sňatek, který je uzavřen před orgánem státu. Oprávněný k tomu je: starosta, místostarosta nebo pověřený člen zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo

¹¹³ § 30 matričního zákona.

¹¹⁴ Uvádí se v mužském i ženském tvaru.

¹¹⁵ § 41 matričního zákona.

městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem.¹¹⁶

Manželství se uzavírá v určený čas a v místě zvoleným obcí pro konání slavnostních obřadů. Slavnostní prohlášení musí být učiněno vždy v přítomnosti matrikáře a dvou svědků. Jeli jeden ze snoubenců v přímém ohrožení života, může být sňatek uzavřen na kterémkoliv jiném místě.¹¹⁷

O uzavření manželství se sepíše protokol, který podepíší:¹¹⁸

- Manželé
- Svědci a oddávající
- Zmocněnec, pokud je jim uzavřeno manželství
- Tlumočník, pokud je jeho přítomnost nutná
- Matrikář

Uzavření manželství zmocněncem¹¹⁹

V případě oprávněných důvodů může být snoubencům povoleno uzavření manželství v zastoupení. Povolení vydává krajský úřad, v jehož obvodu má být takové manželství uzavřeno.

K žádosti snoubenci přiloží doklady jako je tomu u klasického civilního sňatku, a dále písemnou plnou moc doplněnou o úředně ověřené podpisy.

V písemné plné moci musí být uvedeno:

- Jména, příjmení, případně rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, rodná čísla, a trvalé pobyty snoubenců a zmocněnce
- Prohlášení o příjmení snoubenců a jejich společných dětí

¹¹⁶ Prohlášení lze učinit i před primátorem nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, stejně tak před primátorem nebo jeho náměstkem nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města.

¹¹⁷ Obvykle se jedná o zdravotnická zařízení. Matrikáři musí být od lékařů sděleno, že si ohroženy snoubenec dostatečně uvědomuje právní důsledky svých kroků.

¹¹⁸ § 40 matričního zákona.

¹¹⁹ § 38 matričního zákona.

- Prohlášení o tom, že zmocnitel nemá vědomí o překážkách, které by bránily uzavřít manželství

Zmocněncem může být zletilá a svéprávná osoba, která není omezena pohlavím přítomného snoubence.¹²⁰

6.2 Církevní sňatek

Pro uzavření církevního manželství musí oba snoubenci předložit osvědčení, dokazující splnění všech podmínek pro uzavření platného manželství.¹²¹ Osvědčení vydá příslušný matriční úřad, v jehož správním obvodu má být církevní sňatek uzavřen, platnost má 6 měsíců.

Pokud se dvě osoby rozhodnout uzavřít církevní sňatek, proběhne tak před orgánem církve, které má oprávnění oddávat. Tyto církve registruje a oprávnění uděluje Ministerstvo kultury. V České republice se aktuálně jedná o těchto 21 církví:

1. Apoštolská církev
2. Bratrská jednota baptistů
3. Církev adventistů sedmého dne
4. Církev bratrská
5. Církev československá husitská
6. Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů
7. Církev řeckokatolická
8. Církev římskokatolická

¹²⁰ V praxi tak nic nebrání tomu, aby sňatek uzavřela nevěsta se svou budoucí tchyní jako se zmocněncem.

¹²¹ § 29 a 30 matriční vyhlášky.

9. Českobratrská církev evangelická
10. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
11. Evangelická církev metodistická
12. Federace židovských obcí v České republice
13. Jednota bratrská
14. Křesťanské sbory
15. Luterská evangelická církev augsburského vyznání v České republice
16. Náboženská společnost českých unitářů
17. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
18. Novoapoštolská církev v České republice
19. Pravoslavná církev v českých zemích
20. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
21. Starokatolická církev v České republice

Na rozdíl od civilního sňatku zde nemusí být přítomný matrikář, který tak nemá dohled nad tím, kdo oddá církevní sňatek, a vše je tak plně v zodpovědnosti dané církve. Přesto zápis do matriky manželství provádí matrikář, stejně tak novomanželům vydává oddací list. Podklady k tomuto úkonu obdrží matriční úřad protokolem, a to nejpozději do 3 pracovních dnů od orgánu církve nebo náboženské společnosti. Správní poplatky jsou v tomto případě plně na volbě dané církve.

6.3 Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství¹²²

Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství se vydává na základě podání žádosti, za účelem osvědčení způsobilosti k uzavření manželství

¹²² § 45 matričního zákona.

v cizině. Požádat o vysvědčení může občan, který má na území České republiky trvalý pobyt, nebo osoba, která je bez státní příslušnosti.

Do vysvědčení se mimo údajů žadatele, uvádí i údaje druhého snoubence, a proto je třeba ho užít k uzavření konkrétního sňatku s konkrétní osobou.¹²³

6.4 Neplatné a zdánlivé manželství

Neplatné manželství¹²⁴

Neplatné manželství je takové manželství, které existuje a trvá, dokud není soudem prohlášeno za neplatné. Po tomto prohlášení je považováno, jako že nikdy nebylo uzavřeno, ale mohou z něj vycházet právní důsledky, například domněnka otcovství.

Důvodem k prohlášení manželství za neplatné může být:

- Manželství uzavřela osoba, která dříve uzavřela dosud trvající manželství¹²⁵
- Manželství uzavřela osoba s omezenou svéprávností
- Došlo k uzavření manželství mezi předky a potomky nebo sourozenci
- Jeden ze snoubenců vstoupil do manželství pod nátlakem

Zdánlivé manželství¹²⁶

Na rozdíl od neplatného manželství je zdánlivé takové manželství, u kterého proběhl slavnostní obřad, ale manželský svazek vůbec nevznikl. Na rozdíl od neplatného manželství zde nevznikají právní důsledky.

¹²³ § 46 matričního zákona.

¹²⁴ § 680-686 občanského zákoníku.

¹²⁵ K tomuto často dochází, pokud jeden ze snoubenců uzavřel manželství, a toto neoznámil zvláštní matrice, která by sňatek úředně zlegalizovala v České republice.

¹²⁶ § 677-679 občanského zákoníku.

K nevzniknutí manželství může dojít tehdy, kdy nejsou dodrženy zásady, nutné k jeho vzniku. Odůvodnění bývá různé, ale mezi ty nejčastější patří:

- Nedošlo k projevu svobodné vůle o vstupu do manželství¹²⁷
- Nedošlo ke splnění podmínek konání obřadu¹²⁸
- Jiné souvislosti s uzavřením manželství¹²⁹

Neplatnost manželství je ohlášeno tzv. deklaratorním rozhodnutím soudu, v němž je uvedeno, že manželství od počátku neexistuje.

¹²⁷ Snoubenec nemusí nutně vyslovit „Ano“, ale z jeho projevu musí být dostatečně zřejmé, že souhlasí se vstupem do manželství.

¹²⁸ Obřad musí proběhnout před orgánem oprávněným k oddávání.

¹²⁹ Může se například jednat o situaci, kdy nevěsta ještě není zletilá, a zároveň jí soud nevydal povolení k tomu, aby i přesto mohla uzavřít sňatek.

7. Úmrtí

Příslušným úřadem k zápisu úmrtí je ten úřad, v jehož správním obvodu osoba zemřela nebo byla mrtvola nalezena.¹³⁰ K provedení zápisu úmrtí musí matrikář obdržet list o prohlídce zemřelého, vystavený poskytovatelem zdravotních služeb.¹³¹ Ten je povinen oznámit úmrtí do 3 pracovních dnů od prohlídky zemřelého nebo od provedení pitvy.

Dalším dokladem, kterým se provádí zápis o úmrtí osoby, je pravomocné rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.¹³² K takovému zápisu je příslušný pouze Úřad městské části Praha 1.

V případě, že matriční úřad obdrží list o prohlídce zemřelého, na kterém je uvedeno datum úmrtí odhadem, musí o tomto matrikář obeznámit soud. Na základě soudního rozhodnutí, matrikář dodatečně datum zapíše do knihy úmrtí. K takovému případu může dojít, pokud jsou nalezeny tělesné pozůstatky s odstupem několika let, ale i u osoby, která zemře doma.

Jestliže je zemřelá osoba neznámé totožnosti, matrikář do oddílu „Záznamy a opravy před popisem“ uvede čas, místo a okolnosti, za kterých byla osoba nalezena. Na základě zprávy od příslušného orgánu Policie ČR, je dále uveden popis oblečení a dalších předmětů, které byly u dané osoby nalezeny, a mohou mít k němu vazbu.

U úmrtí cizince je třeba vykonat oznamovací povinnost, tzv. vídeňskou úmluvu.

Údaje zapisované do knihy úmrtí:¹³³

- Den, měsíc, rok a místo úmrtí

¹³⁰ V případě nejasností s místem úmrtí zemřelého, probíhá šetření s příslušným orgánem Policie ČR. Pokud ani poté není možné přesně určit místo úmrtí, je do knihy úmrtí zapsáno místo, kde bylo tělo nalezeno.

¹³¹ List o prohlídce zemřelého musí vystavit výhradně lékař.

¹³² Prohlášení osoby za mrtvou upravuje § 71-76 občanského zákoníku.

¹³³ § 21 odst. 1 matričního zákona.

- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, rodné číslo, osobní stav, pohlaví, státní občanství a místo trvalého pobytu zemřelého
- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, a rodné číslo žijícího manžela, partnera)
- Datum zápisu a podpis matrikáře

Údaje uvedené v úmrtním listě:¹³⁴

- Den, měsíc, rok a místo úmrtí
- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, zemřelého
- Den, měsíc, rok a místo narození zemřelého
- Rodné číslo, osobní stav, pohlaví, místo trvalého pobytu zemřelého
- Jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, a rodné číslo žijícího manžela, partnera)
- Datum, jméno, popřípadě jména, příjmení a podpis matrikáře, označení matričního úřadu a otisk razítka matričního úřadu, který doklad vydává

Úmrtní list lze vydat:¹³⁵

- Rodinným příslušníkům
- Fyzické osobě, která prokáže právní zájem nebo která žila se zemřelým v jedné domácnosti v době jeho smrti
- Vypraviteli pohřbu

¹³⁴ § 31 matričního zákona.

¹³⁵ § 25 odst. 5 matričního zákona.

8. Registrované partnerství

Vstoupit do registrovaného partnerství je v České republice možné od 01.07.2006, kdy vstoupil v platnost zákon o registrovaném partnerství. V prvním roce bylo celkem uzavřeno 235 partnerství, nejvíce v Praze, kde jsou i nadále statisticky nejvyšší čísla.

Partnerství vzniká projevem vůle dvou zletilých osob stejného pohlaví. Projev musí být učiněn svobodně a souhlasně, a to před matrikářkou u registrujícího matričního úřadu. Na rozdíl od manželství, nemusí vstup do partnerství proběhnout nijak slavnostně, a průběh obřadu je tak čistě na vstupujících partnerech.

Registrujícím úřadem není každý matriční úřad, ale pouze ty úřady, které k tomu stanoví Ministerstvo vnitra, uvedeny jsou v příloze číslo 4 matriční vyhlášky. Fakticky je jeden takový zastupující úřad v každém kraji, konkrétně:

1. Hlavní město Praha – Úřad městské části Praha 1
2. Středočeský kraj – Magistrát města Kladno
3. Jihočeský kraj – Magistrát města České Budějovice
4. Plzeňský kraj – Úřad městského obvodu Plzeň 3
5. Karlovarský kraj – Magistrát města Karlovy Vary
6. Ústecký kraj – Úřad městského obvodu Ústí nad Labem-město
7. Liberecký kraj – Magistrát města Liberec
8. Královéhradecký kraj – Magistrát města Hradec Králové
9. Pardubický kraj – Magistrát města Pardubice
10. Kraj Vysočina – Magistrát města Jihlava
11. Jihomoravský kraj – Úřad městské části Brno-střed
12. Moravskoslezský kraj – Úřad městského obvodu Moravská Ostrava
13. Olomoucký kraj – Magistrát města Olomouc
14. Zlínský kraj – Magistrát města Zlín

Partnerství může být prohlášeno na kterémkoliv místě, které k tomu ve svém správním obvodu, určí příslušný registrující matriční úřad. Nejčastěji je tímto místem hlavní budova registrujícího matričního úřadu. Aktuální právní úprava neumožňuje vstoupit do partnerství před zastupitelským úřadem České republiky na území cizího státu.

Při vstupu do partnerství je sepsán protokol, který podepíší partneri a matrikář, který prohlášení přijal.¹³⁶ Přítomný může být i tlumočník, pokud je jeho přítomnost vyžadována. Na základě protokolu je následně vyhotoven zápis do matriční knihy registrovaného partnerství.

Zápis do matriční knihy partnerství provádí matrikář registrujícího úřadu, před kterým partneri učinili prohlášení o vstupu do registrovaného partnerství. Matrika má modrou barvu, stejně tak doklad o registrovaném partnerství, a u matričního úřadu je matrika partnerství uložena 75 let.

Údaje zapisované do knihy registrovaného partnerství:¹³⁷

- Jména a příjmení, popřípadě rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození, rodná čísla, osobní stav a státní občanství partnerů
- Den, měsíc, rok a místo prohlášení o vstupu do partnerství
- Jména a příjmení, popřípadě rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození rodičů partnerů
- Datum zápisu a podpis matrikáře

Údaje uvedené v dokladu partnerství:¹³⁸

- Den, měsíc, rok a místo prohlášení o vstupu do partnerství
- Jména a příjmení, případně rodná příjmení partnerů

¹³⁶ § 40a matričního zákona.

¹³⁷ § 20a odst. 1 matričního zákona.

¹³⁸ § 30a matričního zákona.

- Den, měsíc, rok, místa narození a rodná čísla partnerů
- Osobní stav partnerů
- Jména a příjmení, případně rodná příjmení rodičů partnerů
- Datum, jméno, popřípadě jména, příjmení a podpis matrikáře, označení matričního úřadu a otisk razítka matričního úřadu, který doklad vydává

Po provedení zápisu do matriční knihy je následně vydán prvopis dokladu o partnerství.

Na rozdíl od vstupu do manželství, není zde možnost přijmout příjmení druhého partnera, a v případě, že jeden z partnerů chce užívat příjmení druhého partnera, musí o změnu příjmení požádat v klasickém správním řízení.

Do partnerství nemůže vstoupit osoba, která je mladší 18 let, nebo je s druhou osobou v přímé příbuzenské linii, nebo nemá způsobilost k právním úkonům, anebo osoba, která již uzavřela manželství, případně vstoupila do partnerství, a tento svazek nadále trvá.

Pokud dojde k prohlášení partnerství v cizině, a alespoň jeden z partnerů je občanem České republiky, je k zápisu partnerství příslušná zvláštní matrika. Počet takových partnerství každý rok stoupá.

Partnerství nevznikne, jestliže prohlášení nebylo učiněno ve svobodné vůli projevu, při předložení nepravdivých údajů o partnerech, nebo pokud bylo prohlášení učiněno v omylu právních úkolů. Stejně tak partnerství nemůže vzniknout v případě, že ani jeden z partnerů nebyl v té době občanem České republiky

Partnerství zaniká při jeho zrušení rozhodnutím soudu, případně úmrtím jednoho z partnerů nebo jeho soudním prohlášením za mrtvého.

9. Zápis matričních událostí cizinců v České republice a státních občanů České republiky na území cizího státu

U zápisu matričních událostí cizinců, které se udály na území České republiky, musí matrikář postupovat jinak, než je tomu u státních občanů, kdy si mnohé údaje může ověřit v registru obyvatel. Oproti tomu cizinci musí většinu svých údajů, až na výjimky,¹³⁹ doložit cizozemskými listinami. Zároveň je nutné brát zřetel na stát, ze kterého cizinec pochází, podle toho se odvíjí požadavek ověření matričního dokladu. Ověření dokazuje matričnímu dokladu důkazní moc veřejné listiny. Matriční doklady mohou být předkládány bez ověření, s ověřovací doložkou Apostille nebo se superlegalizační doložkou.¹⁴⁰ Případné ověření apostilou nebo superlegalizací je požadováno i při použití matričního dokladu v zahraničí, opět je třeba brát zřetel na daný stát.

Bez vyššího ověření mohou matriční doklady předkládat cizinci, pocházející ze státu, který s Českou republikou uzavřel smlouvu o právní pomoci ve věcech občanských a rodinných, tzv. dvoustrannou smlouvu. Většina těchto smluv byla uzavřena v druhé polovině 20. století, a jsou platné dodnes.

Doložku Apostille požadují státy, které přistoupily k Úmluvě o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin, známou jako Haagská úmluva. Lze získat na matriční doklad vydaný po roce 2015, kdy došlo k zavedení zúčtovatelných dokladů s ochrannými prvky.

Státy, které nepřistoupily na Haagskou úmluvu ani na jinou formu právní pomoci, požadují na matričních dokladech superlegalizační doložku.

Veškeré cizozemské matriční doklady musí být přeloženy do českého jazyka soudním překladatelem, který překlad doplní doložkou a svým razítkem.

¹³⁹ V cizineckém informačním systému si lze ověřit např. rodné číslo cizince nebo formu jeho pobytu v České republice.

¹⁴⁰ Tabulka s požadavkem ověření je dostupná na stránce www.matrikaportal.cz.

V případě, že cizinci nejsou schopni jednat v českém jazyce, musí být soudní překladatel přítomen i jejich jednání na úřadě.

9.1 Zvláštní matrika¹⁴¹

Úřad zvláštní matriky vznikl k 01.01.1950, na základě ustanovení zákona číslo 268/1949 Sb., jejím vedením byl pověřen Magistrát města Brna. Před tímto datem, se zápisy matričních událostí občanů, ke kterým došlo v cizině, řídily nařízením číslo 210 Obecného říšského zákoníku z 25.07.1866. Na tomto nařízení se společně podílela ministerstva vnitra, financí a kultury.

Vedením zvláštní matriky je od 01.07.2001 pověřen Úřad městské části Brno-střed. Jeho úkolem je evidovat narození, úmrtí a uzavření manželství nebo partnerství občanů České republiky, k nimž došlo.¹⁴²

- na území cizího státu
- na zastupitelském úřadu České republiky
- v letadle nebo na lodi mimo území České republiky
- na území terra nullius¹⁴³

Zápis je proveden na základě žádosti občana, kterou lze podat:¹⁴⁴

- U zastupitelského úřadu České republiky
- U kteréhokoliv matričního úřadu
- Na úřadě, kde složil státoobčanský slib České republiky
- Přímou na zvláštní matrice

K žádosti občan přiloží:¹⁴⁵

¹⁴¹ § 42 matričního zákona.

¹⁴² § 42 odst. 1 matričního zákona.

¹⁴³ Latinský výraz pro tzv. území nikoho.

¹⁴⁴ § 42 odst. 1 matričního zákona.

¹⁴⁵ § 43 matričního zákona.

- Cizozemský matriční doklad události, která má být zapsána
- Doklad o státním občanství osoby, které se zápis týká
- Další doklady, které jsou potřebné k ověření správnosti matričních údajů – u narození dítěte může jít o oddací list rodičů, na kterém je uvedena dohoda o příjmení dítěte

Úřad, u kterého občan žádost podal, následně sepiše písemné oznámení, ve kterém uvede skutečnosti potřebné k zapsání, a následně oznámení s předloženými matričními doklady odešle zvláštní matrice.

Zápis do zvláštní matriky nelze provést, pakliže k matriční události došlo před 01.01.1950, a pokud tato událost byla zapsána do matriční knihy, která je dnes ve správě matričního úřadu na území České republiky

Úkolem zvláštní matriky, bylo zapisovat matriční události občanů, které se udály v cizině od 01.01.1950. Od svého vzniku sídlila zvláštní matrika v Brně, a bylo tomu tak i po vzniku České a Slovenské Federativní republiky v roce 1969, kdy zabezpečovala zápisy pro České i Slovenské občany. Po rozpadu Federativní republiky nastala otázka, jak zvláštní matriku rozdělit, a jak naložit s dosavadními zápisy. Výkonem státní správy pro Českou republiku, byla nadále pověřena zvláštní matrika v Brně, na Slovensku tyto úkony zabezpečuje zvláštní matrika v Bratislavě. Zároveň bylo rozhodnuto, že matriční události, k nimž došlo u státních občanů České republiky na území Slovenské republiky, nebudou dodatečně zapsány.

9.2 Výměna matrik

Výměna matrik je forma oznamovací povinnosti, která vznikla na základě mezinárodních smluv, a týká se cizinců v rámci matriky manželství, registrovaného partnerství a narození.

Zastupitelskému úřadu je zaslán druhopis oddacího listu, pokud na území České republiky uzavřel cizinec manželství, doklad o partnerství, pokud cizinec na

území České republiky vstoupil do registrovaného partnerství, nebo druhopis rodného listu, pokud se cizinci na území České republiky narodilo dítě.

Seznam států, se kterými byla uzavřena mezinárodní smlouva a provádí se tak výměna matrik:

- Afghánistán
- Alžírsko
- Bosna a Hercegovina
- Bulharsko
- Černá Hora
- Francie
- Chorvatsko
- Jemen
- Kosovo
- Kuba
- Kypr
- Laos
- Maďarsko
- Severní Makedonie
- Mongolsko
- Polsko
- Rakousko
- Řecko
- Slovinsko
- Srbsko
- Sýrie
- Španělsko
- Vietnam

9.3 Vídeňská úmluva

Vídeňská úmluva nařizuje oznamovací povinnost mezi smluvními státy, pokud dojde k úmrtí státního občana na území jiného státu. Po zápisu do matriční knihy a vydání prvopisu úmrtního listu, je zastupitelský úřad o úmrtí svého občana obeznámen pomocí druhopisu matričního dokladu.¹⁴⁶

¹⁴⁶ V případě, že smluvní stát nemá na území České republiky své zastoupení, je druhopis úmrtního listu doručení Ministerstvu zahraničních věcí České republiky.

10. Závěr

Matrika je součástí života každého z nás, provází nás již od narození, a pokračuje až do našeho úmrtí. Všechny tyto údaje zůstanou navždy zachovány a uloženy pro budoucí generace. Výkon matriční agendy má tradici trvající několik století, během kterých došlo k jejímu postupnému vývoji do dnešní podoby. Postupně docházelo k rozšíření zapisovaných údajů, a dnes se naopak vracíme k jejich omezování. S odkazem na první kapitolu je třeba zmínit, že matrika je jakýmsi zrcadlem společnosti, a přizpůsobuje se jejím požadavkům.

Pravidelně je nadneseno téma nadměrné četnosti matričních úřadů, a jejich množstevní optimalizace, zejména s ohledem na frekvenci návštěv občanů. V roce 2023 je v České republice 1270 matričních úřadů, podle údajů Ministerstva vnitra, se průměrná dostupnost matričního úřadu pohybuje zhruba kolem 15 kilometrů. Nabízí se pak otázka ekonomických nákladů a kvalita vykonávání matriční agendy, mnohé z nich totiž nevykonají ani 50 zápisů ročně.¹⁴⁷

V neposlední řadě je třeba zmínit, že v nadcházejících měsících proběhne novela matričního zákona. První část nabude účinnost již od 01.07.2023, jejím hlavním přínosem bude zavedení nových typů rodných listů. Tyto doklady jsou určeny pro stejnopohlavní páry, které jsou rodiči dítěte. Dosud se stejnopohlavní partneři, jako rodiče dítěte, zapisovali pouze do poznámky rodného listu.¹⁴⁸

Očekávána je možnost vstoupit do registrovaného partnerství na kterémkoliv matričním úřadě. Toto obzvlášť uvítají osoby, které dosud limitovalo vymezení 14 registrujících úřadů na území celé České republiky. V praxi matrikářů to však znamená, že matriční úřady, které mají pod sebou obce bez matričního úřadu, budou muset pro každou obec zvlášť vést novou knihu registrovaného partnerství. Vzhledem k počtu registrovaných partnerství je možné, že do těchto knih nebude nikdy proveden zápis.

¹⁴⁷ Informace k optimalizaci matričních úřadů v ČR, Ministerstvo vnitra.

¹⁴⁸ Osvojení stejnopohlavním párem je možné pouze v zahraničí, v České republice prozatím tato forma není povolena.

U další části novely je předpoklad platnosti od 01.01.2024, a zaměřuje se především na oblast rodinného práva. Nově bude umožněno určit otcovství trojdohodou, tedy souhlasné prohlášení matky, jejího manžela a biologického otce dítěte, nejen před soudem, ale i před matričním úřadem. Posílí se také práva dětí na úseku změny jména a příjmení. Dosud byl jejich souhlas nutný od 15 let věku, nyní bude hranice snížena na 12 let.

Velkým tématem je digitalizace státní správy, uvedená novela počítá od 01.01.2027 se zavedením tzv. eMatriky. Jedná se o představu jednotného matričního informačního systému, který by propojoval matriční úřady a vybrané zastupitelské úřady v zahraničí. Cílem je celkové zefektivnění matriční agendy a snížení administrativního zatížení úředníků i občanů. Bude se jednat např. o možnost požádat na kterémkoliv úřadu o druhopis matričního dokladu, nebo podávání žádostí elektronickou formou. Elektronické vedení matrik je povinné od roku 2006, ale protože je na matričních úřadech využíváno cca 20 různých programů, nejedná se tak o optimální stav pro budoucí přenos dat. I přes plánovanou digitalizaci, je stále zájem udržet klasické ruční zápisy do matričních knih.

Novela matričního zákona přinese i další změny, ale uvedené jsou jedny z nejzásadnějších a nejdéle očekávaných. I přesto se stále najdou oblasti, které jsou ve společnosti velkým tématem. Jedná se především o možnost uzavřít manželství stejnopohlavním párem, případně osvojení dítěte stejnopohlavním párem. Tato problematika nebyla součástí schválené novely a jde tak o téma budoucích let.

Seznam pramenů

Zákon číslo 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Vyhláška číslo 207/2001 Sb., vyhláška Ministerstva vnitra, kterou se provádí zákon číslo 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Třeboň, fond Sbírka matrik Jihočeského kraje 1587-1930 (1952), kniha úmrtí signatura 10A.

Archiv hlavního města Prahy, fond Sbírka matrik 1584-1937, kniha úmrtí signatura LBC Z19.

Státní oblastní archiv v Praze, fond Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28), kniha úmrtí signatura Tachlovice 11.

Státní oblastní archiv v Praze, fond Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28), kniha úmrtí signatura Tachlovice 23.

Státní oblastní archiv v Praze, fond Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28), kniha úmrtí signatura Tachlovice 35.

Státní oblastní archiv v Praze, fond Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (NAD 28), kniha úmrtí signatura Smečno 29.

kniha narození svazek číslo 4, dosud uložena na Úřadě městské části Praha 5.

kniha úmrtí svazek číslo 53, dosud uložena na Úřadě městské části Praha 5.

Seznam literatury

- HENYCH Václav, *Zákon o matrikách s komentářem*, Plzeň 2015.
- KNAPPOVÁ Miloslava, *Jak se bude vaše dítě jmenovat*, Praha 2017.
- KNAPPOVÁ Miloslava, *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, Liberec 2002.
- LUTONSKÝ Boleslav a kolektiv, *Základy genealogie 1. díl*, Praha 1999.
- PETERKA Josef, *Cesta k rodinným kořenům*, Praha 2022.
- POHANKA Henry, *Sám proti toku času*, Litvínov 2002.
- RAMEŠ Václav, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005.
- ŘIČAŘ Kristoslav, *Občanská genealogie*, Praha 2000.
- ŘIČAŘ Kristoslav, *Úvod do genealogie*, Praha 1995.

Webové stránky

<https://www.mvcr.cz/>

<https://www.matrikaportal.cz/>

<https://ebadatelna.soapraha.cz/>

<https://digi.ceskearchivy.cz/>

<https://www.statnisprava.cz/>

<https://www.praha5.cz/zivotni-situace/>

<http://www.ahmp.cz/>

<https://www.tmv.cz/>

<https://portal.gov.cz/>

<http://www.genealogie.cz/>